

Úloha občanských sdružení při volnočasových aktivitách dětí a mládeže

Bc. Jitka Kosíková

Diplomová práce
2014



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií


INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jitka KOSÍKOVÁ**
Osobní číslo: **H128155**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Úloha občanských sdružení při volnočasových aktivitách dětí a mládeže**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím práce bude práce zaměřena na:

- vymezení pojmu volného času,
- charakteristiku občanských sdružení,
- způsoby ovlivňování mladé generace občanskými sdruženími.

Součástí práce bude kvalitativní výzkum formou neformálního rozhovoru se zainteresovanými osobami.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Boukal, P. Nestátní neziskové organizace: teorie a praxe. Praha: Oeconomika, 2009.

Hájek, B. a kol. Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času. Praha: Portál, 2011.

Matějka, L. a kol. Občanské sdružení--proč a jak je založit. Praha: Arnika, 2011.

Nešporová, O. a kol. Nestátní sféra v oblasti podpory rodin a služeb pro rodiny. Praha: VÚPSV, 2006.

Pávková, J. Pedagogika volného času. Praha: Portál, 2002.

Pospíšilová, H. Mládež, hodnoty a volný čas. Olomouc: Hanex, 2010.

Rektořík, J. Organizace neziskového sektoru: základy ekonomiky, teorie a řízení. Praha: Ekopress, 2010.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně dopňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce:

doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.

Institut mezioborových studií

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2012

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2014

V Brně dne 30. listopadu 2012


prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu




doc. PhDr. Miloslav Jüzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

J. I. T. K. A. KOSÍKOVÁ

Jméno, příjmení studenta

V Brně 26. 3. 2014

Kosíková

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užitje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Volný čas je každodenní součástí našich životů, slouží zejména k uspokojení životních potřeb a zájmů jednotlivce. Diplomová práce je zaměřena na význam trávení volného času dětí a mládeže v nestátních neziskových organizacích. V teoretické části se práce věnuje oblasti volného času a volnočasových aktivit. V této části je také vysvětlen pojem výchova a vzdělávání ve volném čase. Současně je zde uvedena charakteristika nestátních neziskových organizací, které poskytují smysluplné trávení volného času dětem a mládeži. V praktické části je formou rozhovorů provedeno šetření ohledně spokojenosti rodičů i dětí s nabídkou volnočasových aktivit v konkrétním občanském spolku.

Klíčová slova: volný čas, volnočasové aktivity, pedagogika volného času, nestátní neziskové organizace.

ABSTRACT

Leisure time is an everyday part of our lives, it particularly serves in the satisfaction of life's needs and interests of an individual. The diploma thesis is focused on the importance of leisure time of children and young people in non-state unprofitable organizations. In the theoretical part the thesis presents a sphere of leisure time and leisure time activities. The concept of upbringing and leisure time education is explained in this part too. There is a description of non-state unprofitable organizations, which provide the meaningful spending of leisure time of children and young people. In the practical part interviews, which explore the satisfaction of parents and children with the offer of leisure time activities in a specific civil association were done.

Keywords: leisure time, leisure time activities, leisure time education, non-state unprofitable organizations.

Poděkování

Děkuji doc. Ing. Antonínu Řehořovi, CSc. za odborné vedení diplomové práce, za jeho vstřícnost, ochotu a cenné rady, které mi jako vedoucí mé diplomové práce poskytl při jejím zpracování.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

.....

Podpis

OBSAH

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 VOLNÝ ČAS.....	11
1.1 VYMEZENÍ POJMU VOLNÝ ČAS.....	12
1.2 FUNKCE VOLNÉHO ČASU	16
1.3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU.....	19
2 VOLNOČASOVÉ AKTIVITY	22
2.1 TYPY VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT	23
2.2 SOUČASNÝ VÝVOJ VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT DĚTÍ A MLÁDEŽE	25
2.3 VOLNOČASOVÁ ZAŘÍZENÍ.....	29
3 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ VE VOLNÉM ČASE	32
3.1 PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU	33
3.2 PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY VÝCHOVY VE VOLNÉM ČASE	35
3.3 NEFORMÁLNÍ A ZÁJMOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ	42
4 CHARAKTERISTIKA NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ.....	46
4.1 STRUČNÝ VÝVOJ V ČR.....	48
4.2 SOUČASNÁ ÚPRAVA SPOLKŮ V ČR	50
II PRAKTICKÁ ČÁST	52
5 REALIZACE VÝZKUMU	53
5.1 CHARAKTERISTIKA SDRUŽENÍ	53
5.2 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU, POUŽITÉ METODY	55
5.3 VÝSLEDKY VÝZKUMU	57
5.4 ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ PRO PRAXI	63
ZÁVĚR	66
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	68
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	72
SEZNAM PŘÍLOH.....	73

ÚVOD

Trávení volného času je součástí našeho každodenního života a způsob jeho využití hraje pro člověka důležitou roli. Způsoby, jakými trávíme volný čas, jsou značně rozdílné. Většina z nás si pod pojmem volný čas vybaví dobu, po kterou není třeba plnit povinnosti, ale věnujeme se svým koníčkům, rodině, případně se oddáváme odpočinku. Během této doby si tedy volíme ty aktivity, které nám přinášejí radost. Neuspokojení přichází tehdy, když se jedinec nemůže věnovat činnosti, která má rád. Dospělí si svůj volný čas mohou naplánovat dle svého uvážení, pro děti jsou to ale především v prvních letech rodiče, kteří za ně aktivity ve volném čase plánují. Výběr volnočasových aktivit může již malé dítě ovlivnit na celý život, např. při volbě budoucího povolání. I ve volném čase dochází k vytváření osobnosti jedince, a to prostřednictvím výchovy nepřímé.

V posledních letech je na trávení volného času kladen velký význam a tomuto tématu se věnuje i řada odborných publikací a knih. Zakládají se různé neziskové organizace se zaměřením na aktivní trávení volného času nejen dětí, ale i dospělých. I díky těmto organizacím je již malé dítě formováno vlivem vrstevnické skupiny, učí se vzájemné spolupráci, respektu, ale i soupeření a jak zvládnout v soutěži nejen vítězství, ale i případnou prohru. Prostřednictvím návštěv v různých spolcích si její návštěvníci vytvářejí síť sociálních kontaktů.

Toto téma je mi blízké, neboť jsem se svými dětmi několik let navštěvovala kroužky v jednom občanském sdružení. Aktivně se podílím na organizování jednorázových akcí tohoto občanského sdružení.

Cílem diplomové práce je definovat pojem volný čas a neziskové organizace. Z dostupných informačních zdrojů, zejména literatury, specifikovat pedagogiku volného času a psychologické aspekty výchovy ve volném čase, shromáždit poznatky o sdruženích, která se zaměřují na práci s dětmi předškolního a školního věku. Teoretická část by měla sloužit především k orientaci v dané problematice. V praktické části je realizace výzkumu v konkrétním občanském sdružení, ve kterém je zjišťováno, jaké služby pro děti a mládež poskytuje a jak nabízené služby hodnotí rodiče dětí, které tento spolek navštěvují.

Práce je rozdělena na dvě části: teoretickou část (kapitola první až čtvrtá); a praktickou část (kapitola pátá).

V diplomové práci je použita kvalitativní metoda. Potřebné informace jsou získány metodou dotazování a technikou polostandardizovaného rozhovoru. Ten se sestává ze souboru otázek, které jsou seřazeny tak, aby na ně každý respondent odpovídal ve stejném pořadí. Odpovědi na otázky nejsou standardizovány, každý z dotazovaných odpověď volí dle svého uvážení, respondentovi je umožněno volně vyjadřovat své myšlenky a postoje k předmětu výzkumu.

Hlavní otázka, na kterou se budu snažit ve své diplomové práci najít odpověď, bude: Jaký význam přikládají návštěvníci trávení volného času v tomto sdružení?

Sběr dat se uskutečnil během návštěv ve sdružení. Rozhovory byly realizovány u dvou skupin respondentů. Jednou skupinou byly děti navštěvující sdružení a druhou rodiče dětí, které do tohoto sdružení dochází. Rozhovoru byl přítomen jeden tazatel (výzkumník) a jeden respondent.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VOLNÝ ČAS

Význam volného času se dostává do popředí zejména v období průmyslové revoluce, kdy s nástupem nových technologií a zapojením strojů do pracovních činností, se začíná zkracovat pracovní doba a lidé tak mají více chvil, kdy nemusí plnit pouze povinnosti, ale mohou se věnovat svým vlastním zájmům a potřebám.

Existují různé definice volného času, mezi nejčastěji používanou je, že se jedná o čas, který jedinci zbývá po splnění jeho povinností. Jde o čas, který využíváme ke splnění našich přání.

Pedagogický slovník definuje volný čas jako: „*Čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku).*“ (Průcha et al., 2009, s. 341)

Hofbauer (2004) tvrdí, že volný čas je čas, kdy člověk nevykonává činnost pod tlakem závazků, které vyplývají z jeho sociálních rolí.

Pávková (2004) volný čas vymezuje jako dobu, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění, kdy jsme oproštěni od každodenního tlaku a od povinností.

Volný čas dětí se realizuje buď v rámci působení rodiny, ve škole v době mimo povinné vyučování, v činnosti různých organizací či na hřištích, domovních dvorech, příp. v ulicích měst apod. Podstatou trávení volného času dětmi je to, že činnosti v něm vykonávané se dějí z jejich vůle, nikoliv na přání rodičů. (Bláha, 1980, s. 24)

V článku 31 Úmluvy o právech dítěte je uznáváno právo dítěte na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti odpovídající jeho věku, jakož i na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti. Současně je zde uznáváno a zabezpečeno právo dítěte na všestrannou účast v kulturním a uměleckém životě a nápomoc k tomu, aby dětem byly poskytovány odpovídající a rovné možnosti v oblasti kulturní, umělecké, oddechové činnosti a využívání volného času. Pro účely Úmluvy o právech dítěte se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší 18-ti let, pokud podle právního řádu, jež se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve. (www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656)

Možnosti trávení volného času jsou velmi rozdílné. Záleží na každém jedinci, jak svůj volný čas využije. Jedná se o svobodnou volbu člověka. Mezi nejčastější způsob trávení volného času patří odpočinek. Neméně důležitým faktorem při trávení volného času představují stále více ekonomické možnosti jedince. Někteří sice vědí, jakou činností by svůj volný čas vyplnili, ale tento způsob je pro ně finančně nedostupný, někteří jedinci zase mají dostatek finančních prostředků, nemají ale zase dostatek volného času, nebo pro změnu neví, jak svůj volný čas plnohodnotně naplnit.

Oblast volného času prochází neustálým vývojem. V průběhu let se změnila nejen funkce či náplň, ale také význam volného času. Dříve byl volný čas vztahován vzhledem k hodnotě pro společnost, v současné době je vztahován vzhledem k hodnotě pro konkrétního jedince a společnosti. Člověk si volí, jakým způsobem svůj volný čas vyplní, nejde pouze o plnění potřeb a zájmů společnosti, jak tomu bylo v dřívějších dobách. Volný čas jedinci neslouží pouze jako doba, kdy dochází k regeneraci sil po splnění pracovních povinností, ale nabývá mnoha dalších funkcí.

1.1 Vymezení pojmu volný čas

Volný čas je nedílnou součástí každého člověka, každý jej ale vnímá jinak. Někdo tento čas využije k odpočinku, relaxaci, jiný se ve volném čase věnuje svým zálibám, koníčkům, někteří jedinci se ve volném čase zapojují do aktivit různých sdružení. Pro někoho je

volný čas dobou, kdy se věnuje rozvoji své osobnosti, např. si rozšiřuje své vědomosti a znalosti. Volný čas stal předmětem zkoumání různých vědců a odborníků zejména v minulém století, neboť tvoří významnou součást našeho života.

„Volný čas lze charakterizovat jako sféru, v níž existuje, zejména ve srovnání se sférou práce, větší možnost volby, projevující se jak ve výběru činností, tak místa i způsobu jejich realizace.“ (Filipcová et al., 1974, s. 23)

Pojem volný čas můžeme definovat z různých hledisek. Někteří autoři jej popisují podle účelu, kterému slouží, podle funkcí, které plní či podle významu, který volnému času přisuzujeme atd. V současné době se přesto uvádějí dva hlavní směry v chápání pojmu volný čas:

a) negativní pojem volného času:

Volný čas v tomto slova smyslu znamená zbývající dobu celkového denního průběhu, která zůstala po studijně nebo pracovním podmíněném čase, povinnostech v domácnosti a uspokojení základních biologických potřeb atd.

b) pozitivní pojem volného času:

Volný čas je charakterizován jako volně disponibilní časový prostor, v němž by volný čas mohl pro jedince znamenat svobodu. Je také dobou, v níž se individuum může nezávisle na jakýchkoli povinnostech výhradně svobodně realizovat a dělat to či ono, k čemu jej nikdo nenutí a k čemu také není podvědomě nucen. (Vážanský, 1994, s.11)

Dle Šeráka (2009, s. 28) lze veškerý čas, který má jedinec k dispozici, rozdělit na:

- *pracovní*: čas strávený nějakou pracovní činností,
- *vázaný či polovolný*: vyplněný objektivními povinnostmi, jako je péče o vlastní osobu (hygiena, spánek), péče o domácnost, o děti, cestování do práce apod.,
- *volný*.

Moderní sociologie člení z hlediska využití jednotlivé úseky volného času následovně:

1. **produkční čas:** doba věnovaná práci, potřebná k zajištění nezbytných životních potřeb (nemusí se ve všech případech krýt s dobou zaměstnání),
2. **reprodukční čas:** doba potřebná k regeneraci a reprodukci sil (spánek, odpočinek, jídlo) a hygieně,
3. **vlastní volný čas:** doba, s níž lze libovolně naložit, lze jej rozlišit na několik typů:
 - zbytek dne, který zůstane po produkčním a reprodukčním času,
 - dvoudenní víkend (neplatí pro všechny pracující),
 - placená dovolená,
 - volný čas důchodu,
 - volný čas při nezaměstnanosti. (Veselá, 1999, s. 25)

Volný čas můžeme podle Krystoně interpretovat minimálně ve třech rovinách jako hodnotu:

- *individuální:* seberealizace jedince, saturace individuálních potřeb,
- *sociální:* prevence sociálně-patologických jevů, životní styl,
- *edukační:* prostor pro vzdělávání a celkový rozvoj. (Šerák, 2009, s. 26)

Z tohoto členění volného času vyplývá, že volný čas není jen dobou určenou pro odpočinek a rekreaci, ale má vliv na člověka i v dalších oblastech jeho života, neboť ve svém volném čase může nejen realizovat své zájmy a usilovat o celkový rozvoj své osobnosti, ale i vytvářet určitý životní styl.

Volný čas je nejen doba, která nám zbývá po splnění pracovních, příp. studijních povinností, ale též doba mimo tzv. čas vázaný, který zahrnuje biofyziologické potřeby člověka (spánek, jídlo, osobní hygiena), chod rodiny, provoz domácnosti, péči o děti, dojíždění za prací a další nutné mimopracovní povinnosti. (Hájek et al., 2008, s. 10)

Pávková et al. (2002, s. 15) rozlišuje několik různých pohledů na volný čas:

1. *hledisko ekonomické*: zabývá se tím, kolik prostředků společnost investuje do aktivit volného času a zda a jakým způsobem se aspoň část nákladů vrátí. Volný čas je využíván jak pro výchovnou a vzdělávací činnost, tak i pro zisk. V tržních ekonomikách je většinou průmysl volného času dobře prosperujícím odvětvím, který však většinou rezignuje na vzdělávací cíle.

2. *hledisko sociologické a sociálněpsychologické*: sleduje, jak činnosti ve volném čase přispívají k utváření mezilidských vztahů. Vytváření formálních i neformálních skupin je součástí socializace jedince. Způsob využívání volného času u dětí je ovlivněn sociálním prostředím. Zvláště silný je vliv rodiny, kdy rodiče představují pro své děti vzory, a to jak pozitivní, tak i negativní. Jedním ze silně působících sociálních vlivů jsou také hromadné sdělovací prostředky (televize, internet). U těchto spočívá nebezpečí v tom, že vlastní aktivita je nahrazována pasivním sledováním akcí bez hlubšího prožitku.

3. *hledisko politické*: řeší, jak a do jaké míry stát svými orgány zasahuje do volného času svých občanů. Vymezuje rozsah školské politiky, zda do okruhu školské soustavy budou patřit i zařízení pro ovlivňování volného času. Státní zájem o volný čas dětí a mládeže spočívá především v zakládání a financování zařízení pro volný čas, v pomoci organizacím pracujících s dětmi a mládeží, ve vytváření podmínek pro uspokojování spontánních aktivit dětí a mládeže mimo organizovanou činnost (např. zakládání hřišť), v přípravě profesionálních i dobrovolných pedagogů pro tuto aktivitu aj.

4. *hledisko zdravotně-hygienické*: zajímá se o uspořádání denního režimu, sleduje křivku výkonnosti jedince, hygienu prostředí i sociálních vztahů, neboť správné využívání volného času se pozitivně projevuje ve zdravotním stavu člověka.

5. *hledisko pedagogické a psychologické*: bere v úvahu věkové i individuální zvláštnosti a jejich respektování ve volném čase. Pedagogické působení ve volném čase by mělo podporovat aktivitu dětí a mládeže, jejich seberealizaci, tvorbu sociálních kontaktů, ale i poskytovat pocit bezpečí a jistoty.

Jednotlivá hlediska se prolínají, volný čas nelze definovat jen podle jednoho z nich. Pro většinu definic volného času je shodné, že se jedná o čas, kdy jsme si splnili veškeré

povinnosti a záleží na každém jedinci, jak svůj volný čas využije. Odborníci se rovněž shodují na tom, že volný čas by měl přispívat zejména k rozvoji osobnosti jedince.

Je třeba rozlišovat mezi výchovou pro volný čas (k volnému času), jejíž podstatou je utváření, rozvíjení a kultivování schopností, dovedností, motivace a kompetencí pro hodnotné využívání volného času a mezi výchovou ve volném čase, která představuje výchovné působení v časovém období, o kterém může jedinec relativně svobodně rozhodovat. (Hájek et al., 2008, s. 67)

1.2 Funkce volného času

Volný čas v současné době již není pouze časem určeným k odpočinku a relaxaci, ale slouží i k uspokojení životních potřeb a zájmů jednotlivce. To, jakým způsobem volný čas strávíme, souvisí zejména s hodnotovou orientací jedince, jeho zájmy, ale i dosaženým vzděláním a ekonomickými možnostmi.

V poválečném období sloužil volný čas zejména k regeneraci a rekreaci. Od šedesátých let se ve vyspělých zemích stále více preferuje konzumní způsob trávení volného času. Hlavní náplní volného času bylo zejména sledování hromadných sdělovacích prostředků, příp. četba tisku, novin a časopisů. Volný čas sloužil zejména k utrácení peněz, ať již za módu, auto či cestování. Od osmdesátých až devadesátých let se začíná rozvíjet prožitek jako hlavní funkce volného času. Lidé již netouží pouze po odpočinku, příp. konzumu, ale chtějí svůj čas prožít a stupňovat svoje zážitky.

Stejně jako existují odlišnosti ve vymezení pojmu volný čas, různí autoři odborné literatury uvádí různé funkce volného času. Běžně se rozlišují zejména tyto funkce:

- **odpočinek:** doba, kdy dochází k regeneraci,
- **zábava:** regenerace duševních sil,
- **rozvoj osobnosti:** spoluúčast jedince na vytváření kultury. (Čáp, 1993, s. 306)

Duffková (2007) klasifikovala 3 modely životní orientace:

1. na vyšší kulturu: studium, práce s PC, divadlo, četba knih,
2. na zábavu a odpočinek: zájmy, pasivní odpočinek, schůzky s přáteli, TV,
3. orientace na děti a domácnost: domácí práce, péče o děti.

Havighurst se domnívá, že se musí volný čas:

- a) starat o účast na sociálním životě,
- b) poskytovat možnosti k zajímavému prožití a tvůrčímu vyjádření osobnosti,
- c) dbát na pravidelné a rutinní utváření životní činnosti individua,
- d) být pramenem úcty k sobě samému i respektování ostatních. (Vážanský, Smékal, 1995, s. 26)

Dle Kaplana musí volný čas:

- a) umožňovat pocit – nějak k něčemu – patřit,
- b) rozvíjet pocit vlastní individuality,
- c) zprostředkovat různé funkce jedince a uvést je v soulad,
- d) být společností a jedinci užitečný,
- e) neumožňovat negativní zážitky,
- f) podněcovat tvůrčí síly člověka. (Vážanský, Smékal, 1995, s. 26)

Opaschowski na pokladě výzkumu popsal stěžejní potřeby ve volném čase, které definoval jako „cílové funkce volného času“:

- **potřeba rekreace:** zotavení, zbavení se zátěží všedního dne a psychické uvolnění, odpočinek a spánek,
- **potřeba kompenzace:** rozptýlení a potěšení, nicnedělání, vědomé užívání života,
- **potřeba edukace:** úsilí poznávat a užívat nové, touha po zážitku, potřeba učení,

- **potřeba kontempace:** uvědomění si sebe sama, nalezení identity,
- **potřeba komunikace:** potřeba kontaktu, touha nebýt sám, společné trávení času s ostatními,
- **potřeba integrace:** tvoření skupin, práce a hry s ostatními, společné prožívání, vztahy v rodině,
- **potřeba participace:** možnost pro vlastní iniciativu a sebepojetí, spolurozhodování, spoluúčast, utváření okolního prostředí sociálními akcemi,
- **potřeba enkulturace:** účast na kulturním životě, tvůrčí uplatnění, kulturní činnosti a iniciativy. (Vážanský, Smékal, 1995, s. 30)

Jednotlivé funkce se prolínají, některá funkce může v určitých situacích převládat.

Volný čas dětí plní dle Lokajíčkové (s. 63) dvě základní funkce:

- formativně výchovnou: jejíž náplní je formování osobnosti dítěte prostřednictvím uvědomělého výchovného působení. Toto působení musí mít ve volném čase adekvátní formy, odlišné od vyučování,
- rekreačně kompenzační: je naplňována zvláště změnou druhu a charakteru činnosti, změnou pobytu a fyzického a sociálního prostředí.

Volný čas dětí a mládeže obsahuje mnoho výchovných možností. Poskytuje nejen odpočinek, zábavu a kompenzaci jednostranných učebních činností, ale také příležitost

- k poznání různých druhů činností a oblastí života společnosti, což je důležité z hlediska přípravy pro povolání i pro ostatní formy účasti člověka na životě společnosti,
- k formování vědomostí, dovedností a schopností, zájmů, volních i dalších rysů v zájmových činnostech,
- k tomu, aby se mladistvý naučil (aby dovedl a také si navykl) i pro další období svého života vhodným způsobem využívat volný čas k upevnění tělesného i duševního zdraví, k mnohostrannému, vnitřně bohatému životu a rozvinutí osobnosti vlastní i osob svého nejbližšího prostředí. (Čáp, 1993, s. 311)

K tomu, aby se tyto možnosti přeměnily ve skutečnost, jsou potřebné určité podmínky. Mezi tyto podmínky patří příležitost k činnostem, klima pozitivního hodnocení takových zájmových činností ve společnosti jako celku i v nejbližším společenském prostředí mladého člověka. Nejvíce však záleží na rodičích, učitelích a ostatních nejbližších osob, na jejich vlastním způsobu využívání volného času, společných činnostech s dítětem, postojích k dítěti, na emočním klimatu i způsobu výchovy. (Čáp, 1993, s. 311)

V moderní společnosti někteří jedinci neodlišují čas práce a volný čas. Práce není jen zdrojem obživy, ale i součástí jejich orientace, zdroj potěšení a zábavy. Někteří lidé zase využívají svůj volný čas k opačným činnostem, než kterým se musí věnovat při plnění svých pracovních povinností. Např. člověk pracující v kanceláři se ve svém volném čase věnuje sportovním aktivitám.

1.3 Faktory ovlivňující trávení volného času

Stejně jako trávení volného času ovlivňuje život jedince, je i volný čas je ovlivňován nejrůznějšími činiteli. Jsou to jak faktory vnitřní (např. pohlaví, věk, zájmové zaměření jedince), tak i faktory vnější (např. rodina, prostředí). Vnitřní i vnější faktory se navzájem prostupují a nelze je od sebe oddělit.

Veselá (1999, s. 28) vyjmenovává faktory, které rozhodují o trávení volného času, následovně:

- pohlaví,
- věk,
- zdravotní stav,
- rodinný stav,
- povolání,
- vzdělání,
- bydliště,

- materiální zajištění jedince,
- roční období,
- pracovní den, volný den,
- hodnotová orientace člověka,
- rodinné klima,
- celková úroveň kultury člověka a společnosti.

Z vnějších podmínek má největší vliv na jedince rodina a prostředí, ve kterém vyrůstá. Rodiče jsou prvními vzory, kteří jedinci dávají model, jaké jsou způsoby trávení volného času. Neméně důležitou funkci má i poloha bydliště, např. dítě vyrůstající v malé obci má jiné možnosti trávení volného času než dítě vyrůstající ve městě, které poskytuje větší nabídku kroužků. Současně je důležité, zda jsou v blízkém okolí k dispozici prostory umožňující trávení volného času, tj. hřiště, cyklostezky, ale i klubovna, kino aj. Nabídka volnočasových aktivit souvisí samozřejmě i s ročním obdobím, v zimním období máme možnost lyžovat, bruslit, v letním období se chodíme zejména koupat, příp. navštěvujeme kulturní památky.

Nejvíce volného času mají děti a mladí lidé, často navštěvují i několik zájmových kroužků. S přibývajícím věkem, zejména s nástupem do pracovního poměru má jedinec volného času k dispozici méně, se založením rodiny množství volného času ubývá, neboť volný čas, který měl dříve člověk k dispozici, se stává časem, kdy pečuje o děti. V provozování volnočasových aktivit se objevují také mezigenerační rozdíly. Starší lidé preferují kutilství a práci na zahradě, mladí lidé naopak nejčastěji ve svém volném čase sledují televizi, setkávají se s přáteli a navštěvují kulturní či společenská zařízení. (Kubík a Dubnová, In Šerák, 2009, s. 38)

Možnost účasti na činnostech, které bývaly v dřívějších dobách typické pro určité povolání, se v současné době proměňuje. Není nic neobvyklého, když dívky navštěvují např. bojové sporty, tedy sport dříve považovaný za typicky mužský. V současné době je stále čtenější vstup do zájmových kroužků již v předškolním věku, velké oblibě se těší zejména výuka cizích jazyků již od velmi útlého věku. Samozřejmostí by ovšem měla být psychická i fyzická zdatnost dítěte, která by měla být rozvinuta do takové míry, aby dítěti účast na

zvolené volnočasové aktivitě přinášela více radosti než smutku. Možnost dítěte navštěvovat různé kroužky nesouvisí jen s jeho přáním, ale také s tím, jaké možnosti trávení volného času nabízí nejbližší prostředí, kde dítě vyrůstá, příp. jaké volnočasové aktivity zprostředkovává škola, kterou dítě navštěvuje.

2 VOLNOČASOVÉ AKTIVITY

Volnočasové aktivity mají v denní aktivitě každého člověka své nezastupitelné místo. Způsob využívání volného času je jedním z ukazatelů životního stylu. Životní styl je souhrn životních forem, které jedinec aktivně prosazuje, zahrnuje hodnotovou orientaci člověka, projevuje se v jeho chování i ve způsobu využívání a ovlivňování materiálních i sociálních životních podmínek. Každý člověk má svůj individuální systém hodnot, který se utváří vlivem životních podmínek a aktivitou jedince. (Pávková et al., 2002, s. 29)

Volný čas dětí a mládeže je téma, o kterém se dnes čím dál více mluví zejména v souvislosti s pasivitou dětí, nadměrným sledováním televize, časem tráveným u počítače a v neposlední řadě i v souvislosti s obezitou a nezdravým životním stylem.

K uskutečnění volnočasových aktivit je třeba nejen kladné hodnocení zájmových činností, ale i pozitivní vzor trávení volného času z nejbližšího společenského prostředí. Jinými slovy je potřeba, aby dítě danou aktivitu vidělo běžně i ve svém okolí, kdy se např. jeden z rodičů pravidelně věnuje sportovní aktivitě, působí v místním spolku, nebo dokonce vede nějaký zájmový kroužek. Zároveň je důležité, aby dítě bylo v dané aktivitě podporováno a oceňováno.

Volnočasové aktivity mají tedy pozitivní vliv na vývoj dětí a dospívajících a také na jejich další život. Účastníkem a realizátorem volnočasového působení je člověk. Ten v přírodě a společnosti žije, pracuje a tráví volný čas. Obě tato prostředí spoluvytváří a sám je jimi formován. Zde rozvíjí své zájmy a aktivity z nich vycházející a odtud čerpá podněty zlepšující kvalitu jeho života. Příroda a společnost tak pro něj nejsou pouze prostředím realizace volnočasových aktivit, nýbrž také zdrojem významných podnětů pro jeho život. (Hájek et al., 2008, s. 25)

„Účastníci volnočasových aktivit jsou ve svém složení značně diferencováni, a to podle různých hledisek: pohlaví, věku, sociální příslušnosti a kulturní orientace, obsahu,

zaměření zájmu a jeho odborné a výchovné náročnosti, dosahovaných výsledků od běžných po špičkové, zaměření na vlastní rozvoj nebo na úkol veřejně prospěšné, participační a solidární či podle role, kterou tato činnost v životě dítěte a mladého člověka zaujímá.“ (Hájek et al., 2008, s. 31)

„Volnočasové aktivity prostupují jednotlivé fáze vývoje dítěte i dospělého a jejich skupin. Pomáhají je rozvíjet a stabilizovat, obohacovat i kultivovat, orientovat k pozitivním cílům. Dětem, mladým lidem i dospělým pracujícím mezi nimi umožňují reagovat na inspiroující, někdy však také na omezující a stresující podmínky jejich života, a získávat tak novou osobní zkušenost.“ (Hájek et al., 2008, s. 40)

2.1 Typy volnočasových aktivit

Volný čas je vyplněn činnostmi různého druhu, které můžeme souhrnně označit jako činnosti ve volném čase. Někteří jedinci se ve svém volném čase věnují činnostem, které jsou pro jiné prací (např. práce na zahradě). Oproti pracovním povinnostem záleží na svobodné vůli jedince, jakými aktivitami svůj volný čas vyplní.

„Mezi činnostmi ve volném čase se často rozlišují činnosti oddychové a zábavní a naproti tomu zájmové. Rozlišení je jen relativní. Pro výchovu a formování osobnosti jsou zvláště důležité zájmové činnosti: týkají se vždy určité oblasti skutečnosti nebo praxe (zájmové činnosti kulturní, technické, sportovní, ve vztahu k přírodě aj.); realizují se dlouhodobě a se silnou motivací, kladou zvýšené požadavky na psychické předpoklady, takže mají výrazné účinky formativní; poskytují značnou příležitost k uspokojení člověka v jeho nejrůznějších potřebách, včetně potřeby seberealizace; mohou se stát východiskem pro profesionální vývoj jedince a pro jeho přínos členům rodiny nebo jiné malé sociální skupiny.“ (Čáp, 1993, s. 307)

Typologie jednotlivých činností ve volném čase může být provedena různým způsobem. Nejčastěji bývá sestavena podle převládajícího charakteru činnosti, vyplývajícího ze

vztahu člověka k činnosti. To znamená především podle toho, jakou část svých potřeb člověk prováděním určité činnosti uspokojuje.

Aktivity volného času lze rozdělit na:

- manuální (ruční práce),
- fyzické (sport),
- kulturně umělecké (hra na hudební nástroje),
- kulturně racionální (četba knih),
- společenské (schůze),
- hry,
- pasivní odpočinek. (Veselá, 1999, s. 26)

Duffková (2007) volnočasové aktivity člení do následujících velkých skupin:

- **kulturní aktivity** – lze je rozdělit na receptivní činnosti, tzn., že člověk prostřednictvím nich přijímá určité kulturní hodnoty (např. návštěva divadla) nebo perceptivní činnosti, což jsou činnosti, při kterých člověk sám vytváří určitou kulturní hodnotu (např. malování),
- **sportovní aktivity** – člení se na aktivní činnosti, což jsou ty, při kterých jedinec dosahuje sportovních výkonů, a pasivní činnosti, které představují sportovní akce bez přímého zapojení do nich (např. sledování sportovního utkání),
- **sociální aktivity** – představují pěstování sociálních kontaktů, mezilidských vztahů, návštěva přátel či příslušníků rodiny,
- **vzdělávací aktivity** – mohou mít různou podobu od individuálního sebevzdělávání (např. čtení literatury), návštěva různých kroužků po institucionalizované vzdělávání (např. univerzity třetího věku),
- **veřejné aktivity** – jde o jakýkoli typ angažování se člověka ve veřejných záležitostech,
- **rekreační a cestovatelské aktivity** – spadá sem práce na zahradě, chataření. Cestovatelskými aktivitami se rozumí cestování za účelem relaxace i poznání,
- **hobby a manuální aktivity** – ty činnosti, které člověk provozuje ve svém volném čase na základě svého specifického zájmu, k nimž má často i silný citový vztah.

Nejčastější volnočasovou aktivitou u dětí a mládeže je hra. Hra má řadu aspektů, a to poznávací, procvičovací, emocionální, pohybový, motivační, tvořivostní, fantazijní, sociální, rekreační, diagnostický, terapeutický. Zahrnuje jak činnosti jednotlivce či dvojice, tak i skupin. U některých her jsou k provozování nutné speciální pomůcky (např. sportovní náčiní, herní pomůcky aj.). Většina her má podobu sociální interakce s pravidly, která jsou dána dohodou aktérů nebo společenskými konvencemi. (Veselá, 1999, s. 33)

Volný čas by měl vyrovnávat jednostrannosti práce v zaměstnání. Nežádoucí jsou případy, kdy se jedinec citově zcela upře na volný čas a práce se pro něj stává nutným zlem. Způsob využívání volného času dospělých působí i na mládež. Mladiství jsou po nějakou část svého vývoje nadšeni pro sport, cestování, přírodu, rozhlas a televizi, masovou kulturu a zábavu ještě více než jejich rodiče. (Čáp, 1993, s. 308)

Volný čas provází člověka celým jeho životem, je jeho nedílnou součástí. Volba volnočasových aktivit se mění s tím, jak člověk postupně dospívá a utváří si svůj systém hodnot, zájmů a způsob životního stylu. Člověk je ve volném čase relativně svobodný při výběru konkrétních volnočasových aktivit, ale může přitom realizovat jen ty, u kterých to připouští vnitřní a vnější podmínky a ty, o kterých ví, že je možné je ve volném čase dělat. (Zich, 1978, s. 55)

2.2 Současný vývoj volnočasových aktivit dětí a mládeže

S ohledem na vývoj společnosti se všemi jejími požadavky na soudobé jedince, je třeba volnočasové aktivity dětí a mládeže volit tak, aby o nějevily zájem a přinášely jim možnost uspokojení jejich zájmů a potřebu seberealizace.

Charakteristika nových forem práce s dětmi a mládeží dle Sentera:

- je kladen velký důraz na vztahy mezi pedagogy a mladými lidmi i mezi mladými lidmi navzájem,
- vyrůstají zespona, vznikají často jako místní spontánní iniciativy,
- jsou zaměřené na specifické cílové skupiny, nesené jednou silnou myšlenkou nebo se snaží řešit jeden vymezený problém,
- je vyžadováno strategické spojení, neboť se obvykle soustředí jen na některé funkce a proto se musí vzájemně doplňovat,
- jsou mezigenerační, iniciativa zpravidla vychází od dospělých, ale do odpovědných funkcí jsou zapojeni i mladí lidé,
- jsou často špatně financované, veškerou práci mnohdy vykonávají neplacení dobrovolníci,
- někdy jsou odborně zranitelné: pracovníci se často věnují činnosti, aniž by měli potřebný čas na relaxaci, další růst kvalifikace atd.,
- jsou produktem společnosti v přechodu, odpovídají na situace, kterou souvisejí s probíhajícími procesy změny. (Pávková et al., 2002, s. 75)

Při nabídce volnočasových aktivit pro mládež je třeba hledat takové formy činností, které budou respektovat jejich požadavky, tj. umožnit jim, aby se mohli sdružovat, nabídnout jim prostory pro vzájemné setkávání, kde nebudou pod tlakem povinností, ale bude jim dána příležitost, aby svou vlastní aktivitou něco dokázali, měli možnost využít svých schopností a dovedností.

Animace

Jedná se o výchovnou práci založenou na vztazích. Dle Pedagogického slovníku se jedná o metodu užívanou zejména při práci s dospívajícími a v pedagogice volného času. Je založená zejména na nedirektivních metodách povzbuzování mladých lidí k hledání vlastní cesty životem a schopnosti realizovat svou svobodu a autonomii, přičemž se jim zároveň předkládá velké množství přiměřených, zajímavě strukturovaných pozitivních

možností seberealizace (akce s intenzivním rekreačním režimem, společensky prospěšná činnost aj.). Důraz je na otevřenosti výchovné situace – dobrovolnosti, možnosti volby, prostoru pro iniciativu vychovávaných, na vytváření rezistence vůči negativním sociálním vlivům atd. (Průcha et al., 2009, s. 18)

Výchovná animace znamená vytvoření zajímavých nabídek pro mladé lidi tak, že různé formy nežádoucího chování ve společnosti ztratí samy svou přitažlivost bez moralizování a zakazování. Na členy animační skupiny se přenáší velká míra odpovědnosti a rozhodování. Vedoucí (animátor) je stále k dispozici v případě osobních i programových problémů. Jedná se zejména o vytváření prostředí a situací, které jsou otevřenou nabídkou k osobnostnímu růstu a zájmu o druhé. Animace může být zaměřena na duševní, tělesný a sociální život lidí v určité oblasti, který je vede k novým prožitkům a zkušenostem, umožňuje jim sebeuvědomění, sebevyjádření, vědomí sounáležitosti s komunitou. (Pávková et al., 2002, s. 77)

Výchova zážitkem

Cílem pedagogiky zážitku je vyzkoušet pohotovost či připravenost pustit se do aktivního zážitku. Účelem činností není jen prožití volného času jistým způsobem, aktivity jsou cíleně zapojeny. Využívá se princip účinku: tzn., že zkušeností, které jedinec sám bezprostředně prožil, viděl a cítil, se nemůže zbavit. (Vážanský, 1994, s. 27)

Pedagogika zážitku vytváří možnosti získávat bezprostřední zkušenosti v prostředí chudém na podněty. K důležitým znakům zpracování zkušeností patří návaznost na dřívější zážitky, získaná zkušenost je jedincem zvnitřněna, což vytváří předpoklad pro trvalý vliv zážitků. Požadavky kladené na jedince vyžadují rozhodnutí a bezprostřední jednání, neposkytují možnost se situace zbavit. Vytvářejí se předpoklady pro učení sociálního chování, neboť skupinové konflikty jsou rychle patrné a mohou tak být bezprostředně vyřešeny. Jedinec má možnost srovnat sebe samého se skupinou a získat zkušenost s řešením konfliktů. Zážitkově pedagogické činnosti umožňují osobní rozvoj získáním hraničních zkušeností. (Vážanský, 1994, s. 28)

Pedagogika zážitku se od nabídky pravých extrémních dobrodružství odlišuje následujícími znaky:

- spolupráce zúčastněných je demokratická,
- odpovědnost se nepostupuje hierarchickými strukturami, jde o učení se na důsledcích vlastního jednání,
- zřeknutí se předstíraných obrazů světa ve prospěch dopracování se vlastních, společných a individuálních názorových struktur,
- společné překonávání úkolů místo principu konkurence a soutěživosti. (Vážanský, 1994, s. 28)

Sociální asistenti – terénní práce (streetwork)

Forma práce s mládeží, která probíhá ve volném čase, ale přesahuje už podstatně do sociální pedagogiky, případně sociální práce. Sociální asistent (terénní pracovník, streetworker) vyhledává mladé lidi v prostředích, která jsou pro ně přirozená, navazuje s nimi kontakt, snaží se jim nabídnout možnosti trávení volného času, pomáhá jim při prosazování jejich zájmů a potřeb, radí jim v krizových situacích a kontaktuje je s odbornou pomocí. Tato oblast je zaměřena zejména na jednotlivce a skupiny s rizikovým chováním, např. na děti a mládež, kteří tráví svůj volný čas na ulici bez dozoru a smysluplné náplně, příslušníků rodin s nízkou sociokulturní úrovní, příp. osob experimentujících s drogami.

Základní podmínkou je důvěra mezi pracovníkem a mládeží. Streetworkery bývají proto mladí lidé, kteří jsou věkově blízcí svým klientům. Terénní práce klade na pedagoga neobyčejné nároky, musí být k dispozici mladým lidem tehdy, když oni to potřebují, může se dostat do konfliktu profesionálních etických požadavků (např. profesionální mlčenlivost o klientovi) s požadavky společnosti (např. když se dozví o nezákonném jednání svého klienta). (Pávková et al., 2002, s. 79)

2.3 Volnočasová zařízení

Na výchově dětí i dospělých se stále více a všestranněji podílejí společenské organizace. Každá organizace se spolupodílí na rozvoji osobnosti z hlediska jednotlivých složek výchovy. Organizace usilují o zabezpečení filozofického, vědeckého a technického, pracovního a ekonomického, morálního, právního politického, estetického i tělesného rozvoje svých členů, a to s přihlédnutím ke všem kvalitám rozvíjené osobnosti. Současně každá organizace usiluje o to, její členové byli aktivními, uvědomělými a akceschopnými jedinci při zabezpečování úkolů organizace ve společnosti. Společenské organizace nepůsobí výchovně pouze na své členy, ale prostřednictvím svých členů jednotlivě působí na široký okruh veřejnosti. (Jůva, Jůva, 1997, s. 95)

Aktivity konané ve volnočasových zařízeních se liší od vzdělávacího procesu ve škole následovně:

1. činnosti v nich vykonávané nejsou společensky stanovenou povinností jako školní docházka, jsou motivovány především dobrovolnou účastí a relativně samostatným rozhodnutím jedince,
2. program činnosti a jeho postup vychází více ze skutečné úrovně zájmů než ze závazných norem, jakými jsou ve škole učební osnovy,
3. časová volnost (relativní neohraňčenost) poskytuje možnost využití rozmanitých forem a metod,
4. činnosti se realizují v rozmanitých prostorách, mohou tak např. více podporovat tvořivost. (Pávková et al., 2002, s. 99)

K realizaci zájmových činností dětí a mládeže mimo vyučování slouží rozvětvený systém školských zařízení pro výchovu mimo vyučování a zájmové vzdělávání ve volném čase. V České republice tento systém zahrnuje tyto instituce:

Školní družiny a školní kluby: Jsou zřizovány podle zákona č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, a řídí se vyhláškou ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR č. 87/1992 Sb., o školních družinách a školních klubech. Jsou

určeny pro žáky základních škol včetně speciálních. Školní družiny pečují o mladší děti (6-10 let) v době mimo vyučování, zajišťují péči a bezpečnost dětí v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání. Školní kluby navštěvují starší žáci. Mohou být součástí školy, nebo pracovat jako samostatná zařízení. Pravidla provozu upravuje vnitřní řád, který je závazný pro pedagogické pracovníky, pro rodiče může mít informativní funkci. Školní družiny se dělí na oddělení, školní kluby pracují ve skupinách. Školní družina může zřizovat kroužky i pro děti a další zájemce, kteří nejsou zapsáni k pravidelné docházce. Hlavním posláním školní družiny je rekreační a relaxační funkce. Školní kluby jsou orientovány především k uspokojování zájmů žáků.

Základní umělecké školy: Poskytují vzdělání v hudebních, výtvarných, tanečních a literárně-dramatických oborech dětem, mládeži i dospělým s vyhraněnými zájmy a schopnostmi v estetickovýchovné oblasti. Přípravují pro studium na středních a vysokých školách s uměleckým zaměřením.

Jazykové školy: státní i soukromé, jsou určeny pro mládež a dospělé. Plní funkci zájmového vzdělávání v oblasti výuky cizích jazyků.

Střediska pro volný čas dětí a mládeže: Jsou zřizovány jako jedna z možných forem středisek pro volný čas dětí a mládeže ze zákona č. 76/1978 Sb. o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností, nabízející mládeži kroužky, kurzy, ale i soutěže, přehlídky, prázdninové tábory a jiné aktivity. Tvoří síť výchovně-vzdělávacích zařízení, která nabízejí škálu alternativních výchovně-vzdělávacích aktivit, a to celoročně. Nabídka činností je určena nejen žákům školního věku, ale i mládeži (jedinci do 26 let), dětem předškolním a jejich rodičům. (Průcha, 2009, s. 93)

Domovy mládeže: jedná se o instituce poskytující především ubytování, stravování a kvalifikované výchovné působení, které provozují svou činnost během školního roku. Jsou určeny pro žáky středních a vyšších odborných škol. Podmínky provozu a pobytu jsou upraveny vnitřním řádem, který vydává ředitel příslušného domova.

Kromě školských zařízení se podílí na ovlivňování volného času dětí a mládeže mnoho dalších subjektů. Jsou to např.:

Spolky (dříve občanská sdružení): Spolky jsou jedním ze základních typů nestátních neziskových organizací. Od 1. 1. 2014 jejich činnost upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v pododdílu 2 (Spolek). Spolek je sdružením alespoň tří osob mající společný zájem, který je motivuje se spolčit v samosprávném a dobrovolném svazku.

Sdružení dětí a mládeže: Některá sdružení mají místní nebo regionální dosah, část jich však působí v celostátním rámci a některé jsou i součástí širokých mezinárodních hnutí. Jedná se např. o tělovýchovné a sportovní organizace, hasiče, rybáře). Na činnost těchto sdružení účelově přispívá ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy ČR.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež: Mají především sociální poslání. Jsou určena neorganizovaným dětem a mládeži, kteří se nacházejí v obtížné životní situaci (např. nízká sociální a životní úroveň), jsou ohroženi sociálně patologickými jevy (např. kriminalita) nebo mají vyhraněný životní styl neakceptovatelný většinou společností (např. gangy). Cílem těchto zařízení je především zlepšení kvality života těchto jedinců, předcházení či snížení sociálních rizik. Účast na činnosti je bezplatná, klient se nemusí registrovat a může zůstat v anonymitě.

Tělovýchovné a sportovní organizace: Nejdlejší tradici má Sokol, založený dr. Miroslavem Tyršem v roce 1862, který usiluje o rozvoj tělesné, duševní i morální stránky osobnosti a následně ideálu zdravého, všestranně vyspělého národa.

Kulturní a osvětová zařízení: Mezi tato zařízení se řadí památky, muzea, galerie, knihovny a divadla. Podstatou jejich činnosti je shromažďování, spravování a vědecké zpracování sbírek hmotného dokladového materiálu, které jsou dále využívány k rozvoji kultury, k vědeckému bádání i k výchově. Tato zařízení jsou zaměřeny na konkrétní region, oblast lidské činnosti či osobnost.

Církev a náboženská společenství: Činnost těchto společností má někdy charakter katecheze, tj. výuky zaměřené na děti z rodin věřících. Některá společenství organizují činnosti se silným sociálním rozměrem pro rizikové skupiny dětí a mládeže.

3 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ VE VOLNÉM ČASE

„Děti a mládež mají být ve svém volném čase nejen vhodně vedeni, ale mají mít i možnost se sami vychovávat. Mají mít příležitost získávat životní zkušenosti, učit se používat svých znalostí a zkušeností v praktickém životě, učit se řešit situace, které škola nenavozuje, uplatňovat podle svých představ svou aktivitu a iniciativu.“ (Bláha et al., 1968, s. 28)

Pelikán vidí výchovu jako záměrné působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout dlouhodobějších a trvalých pozitivních změn v jejím vývoji. (Kraus, 2008, s. 64) Z moderního hlediska znamená výchova proces záměrného a cílevědomého vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi a stimulujících jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností. (Průcha et al., 2009, s. 345)

„Výchova představuje dynamický proces vědomé a řízené socializace a zahrnuje všechny činnosti, které člověka formují pro život v konkrétní společnosti.“ (Kraus, 2008, s. 64)

Na výchově dětí v době mimo vyučování se podílí rodina, škola, zařízení pro výchovu mimo vyučování, některé další subjekty a jiné společenské vlivy. Pojem výchova mimo vyučování lze vymezit takto:

- probíhá mimo povinné vyučování,
- probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny,
- je institucionálně zajištěná,
- uskutečňuje se převážně ve volném čase. (Pávková, 2002, s. 7)

„Vzděláváním označujeme osvojování vědomostí, dovedností a návyků na poli vědy, techniky a umění a na jejich základě utváření celistvého pohledu na skutečnosti, jejich chápání a pěstování jim odpovídajících forem chování. Výsledkem procesu vzdělávání je vzdělání. Rozumíme jím soubor vědomostí, dovedností a návyků, které si jedinec osvojil, a

kteřé mu umožňují správně chápat základní přírodní a společenské jevy a zákonitosti.“
(Stojan, 1998, s. 37)

Způsob využívání volného času má velký význam i z hlediska duševní hygieny. „Způsob odpočinku, rekreace a zábavy se odráží i ve studijních a pracovních výkonech člověka. Hodnotné a trvalé celoživotní zájmy mohou kladně ovlivňovat i partnerské vztahy a výchovu dětí v rodině. Dalším důležitým úkolem výchovy mimo vyučování je rozvíjení potřeby celoživotního vzdělávání, zejména v souvislosti se zájmovou orientací člověka. Tato oblast výchovy tedy plní funkci výchovnou, vzdělávací, zdravotní i sociální.“ (Pávková, 2002, s. 37)

Mimoškolní výchova je výchovná činnost organizovaná mimo školu. Je představována zařízeními, institucemi, organizacemi, hnutími a nadacemi. Jsou to např. domy dětí a mládeže, centra volného času, Junák. V posledních desetiletích se název mimoškolní výchova často nahrazuje termínem výchova ve volném čase, mluvíme o pedagogice volného času a pedagogice prožitku.

Výchova ve volném čase se vyznačuje neformálními vztahy. Velmi žádoucí je aktivní zapojení a spoluúčasť dětí a mládeže na činnosti sdružení, které navštěvují. Vychovatel působí především jako rádce, iniciuje činnosti, které nenásilně využívá k procesu učení. Na děti působí zejména osobním příkladem.

3.1 Pedagogika volného času

Již v roce 1976 formulovat Horst W. Opaschowski cíl pedagogiky volného času. Podle něj je cílem pedagogiky volného času proměňovat časové úseky našeho života, které nám umožňují svobodně volit, rozhodovat se a jednat, v čas, v němž skutečně svobodně jedná-

me, rozhodujeme se a volíme, a tak dosáhneme *relativní autonomie jedince ve společnosti*.

¹ (Kaplánek, 2011, s. 43)

Pedagogika volného času je zaměřena na výchovu a vzdělávání ve volném čase. Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže je to, že z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování. Děti ještě nemají dostatek zkušeností, nedovedou se orientovat ve všech oblastech zájmových činností, potřebují citlivé vedení. Podmínkou účinnosti je, aby toto vedení bylo nenásilné, nabízené činnosti pestré a přitažlivé, účast na nich dobrovolná. Míra ovlivňování volného času závisí na věku dětí, jejich mentální i sociální vyspělosti i na charakteru rodinné výchovy. Vhodné pedagogické ovlivňování volného času dětí a mládeže je jednou z účinných forem prevence závažných výchovných problémů.

Na rozdíl od povinného vyučování, které sleduje naukové a výchovně vzdělávací cíle, výchova mimo vyučování pomáhá dětem a mládeži organizovat odpočinek, zábavu a rozmanitou zájmovou činnost podle jejich přání a osobitých potřeb. Tím tato výchova zároveň rozšiřuje jejich kulturní obzor a pomáhá vytvářet předpoklady pro školní vzdělávací práci na vyšší úrovni. (Bláha et al., 1968, s. 24)

Pedagogika volného času se zabývá:

1. obsahem, formami a prostředky edukačních aktivit pro kultivaci individuálně a společensky prospěšného trávení volného času u dětí a mládeže,
2. činností školských a jiných zařízení, která zabezpečují edukaci ve volném čase,
3. teorií a výzkumem toho, jak současná mládež (resp. i jiné skupiny populace) tráví volný čas v podmínkách soudobého stavu společnosti. (Průcha, 2009, s. 93)

¹ Relativní autonomie: jedná se o schopnost jedince být rezistentní vůči vnějším tlakům, být nezávislý a schopný změny, umět využívat možností výběru, aktivně se podílet na vytváření životního prostředí.

Za hlavní principy současné pedagogiky volného času se dle Opaschowského považují:

1. autonomie činnosti, uvědomělý výběr subjektu, pohled na volný čas jako prostředek rozvoje osobnosti, upevňování zdraví, volný čas jako výzva a úkol osobnosti,
2. aktivita subjektu, překonání pasivní konzumace, rozvoj kreativity,
3. orientace na sociální kontakt, společné prožívání volného času s rodinou a přáteli,
4. spontaneita, uvolněnost, otevřenost pro nové,
5. zábava, radost, požitek z činnosti,
6. uvolnění, odreagování, prostor pro znovunalézání smyslu. (Průcha et al., 2009, s. 198)

Volnočasová zařízení nepůsobí pouze jako jeden ze způsobů trávení volného času, ale také vychovávají k volnému času. Prostřednictvím těchto zařízení jsou děti seznamovány s možnostmi, jak svůj volný čas smysluplně trávit tak, aby docházelo k uspokojení jejich potřeb a zejména seberealizaci.

„Pedagogické ovlivňování volného času by mělo podporovat aktivitu dětí a mládeže, poskytovat prostor pro jejich spontaneitu, uspokojovat potřeby nových dojmů, seberealizace, sociálních kontaktů, kladné citové odezvy, ale poskytovat i pocit bezpečí a jistoty. Činnosti ve volném čase konané na základě dobrovolné účasti a vhodným pedagogickým způsobem motivované a usměrňované poskytují příležitost pro rozvoj všech stránek osobnosti, tělesných a duševních vlastností i sociálních vztahů.“ (Pávková et al., 2002, s. 17)

3.2 Psychologické aspekty výchovy ve volném čase

Psychologické aspekty výchovy ve volném čase jsou zaměřeny na souvislosti mezi pedagogikou volného času a vybranými poznatky z psychologie (vývojové, sociální, pedagogické, psychologie osobnosti) a psychohygieny. Zabývá se věkovými zvláštnostmi člověka v jednotlivých vývojových obdobích, vztahem a komunikací mezi vychovávaným a vychovávajícím, otázkami duševního zdraví, charakteristikou a výchovným využíváním

základních lidských činností a osobností pedagoga volného času a vychovatele. (Hájek et al., 2008, s. 83)

„Osobnost každého lidského jedince prochází během života složitým vývojem. Tento vývoj je ovlivněn mnoha činiteli. Kromě vrozených předpokladů hraje důležitou roli prostředí, které člověka obklopuje, zvláště sociální prostředí, významní jedinci i sociální skupiny. Dalšími významnými činiteli jsou způsob výchovy, podíl jednotlivých vychovávajících, kladené výchovné cíle, metody a formy výchovy, zejména však vztahy mezi vychovávajícím a vychovávaným. Kromě již uvedených činitelů vývoje (vrozené předpoklady, prostředí, výchova) má významný vliv také vlastní aktivita jedince, jeho snahy, cíle, které si klade, a příslušné volní vlastnosti. Tyto skupiny vlivů nepůsobí izolovaně, ale navzájem se doplňují a podmiňují.“ (Hájek et al., 2008, s. 83)

Předškolní věk (3-6 let)

V tomto období se zdokonaluje činnost orgánů, rozvíjí se svalstvo. Zlepšuje se svalová koordinace, dítě zvládá i náročnější úkony, např. jízdu na kole, hry s míčem. Předškolní děti mají velkou potřebu pohybu, důležitá je pestrost a mnohostrannost pohybu. I přes velkou potřebu pohybu je dítě snadno unavitelné, do režimu dne je třeba zařazovat odpočinek. Dochází i ke koordinaci v oblasti drobných svalů ruky. Dítě tak rádo kreslí, modeluje, věnuje se rukodělným činnostem, zdokonaluje schopnost samoobsluhy, např. při oblékání, či osobní hygieně. (Hájek et al., 2008, s. 84) Vývoj motoriky souvisí jak s dozráváním nervového systému a svalstva, tak s praxí a procvičováním.

Z hlediska rozumového rozvoje dochází k pokroku v úrovni poznávacích a paměťových procesů. Chybějící poznatky jsou nahrazovány fantazijními představami. Dítě v tomto období ulpívá na svém subjektivním vnímání reality, není schopno postihnout jiný úhel pohledu (egocentrismus). (Doňková, Novotný, 2009, s. 94) Zlepšuje se vnímání, dítě ke konci období rozlišuje základní barvy, výšku tónů, různý rytmus. Nepřesné je vnímání času, dítě jej odhaduje většinou za pomoci pro něj subjektivně významných, opakujících se dějů (např. ještě třikrát se vyspíš). Paměť předškolního dítěte je obrazná, převažuje živelné,

neúmyslné zapamatování, převažuje sklon k mechanickému osvojování informací bez jejich myšlenkového zpracování. Děti si taktéž pamatují to, co na ně udělalo velký dojem, případně co velmi silně prožívaly. Pozornost je stále krátkodobá, nestálá, převážně neúmyslná. Dochází k velkému rozvoji řeči, rozšiřuje se slovní zásoba i schopnost souvislého vyjadřování. (Hájek et al., 2008, s. 85)

Je to období s převažující potřebou kladných citů. Objevuje se stud, plachost, nesmělost i strach z neznámého. Probíhá rozvoj vyšších citů, zvědavosti, smyslu pro krásu a pro dobro a zlo. Dítě začíná ovládat svoje citové projevy. Socializace probíhá stále především v rodině, ale dítě se musí přizpůsobovat i požadavkům jiného sociálního prostředí. Vyznamným mezníkem je zařazení do mateřské školy (Vágnerová, 2008, s. 235). Osvojují si základní normy chování, jako model různých rolí jim slouží rodiče. Postupně se uvolňuje vázanost na rodinu a dospělá, podstatnou roli vedle rodiny začínají hrát i kamarádi. Vztahy k vrstevníkům jsou zatím krátkodobé, nestálé. Při výběru kamaráda převažuje důraz na shodu v oblasti potřeb a zájmů. Pro mnoho dětí toto období znamená první setkání s výchovnou institucí – mateřskou školou - a s první formální autoritou – učitelkou.

Mladší školní věk (6-11 let)

Pro toto období je nápadný růst do výšky, hlavně prodlužování dolních končetin. I děti tohoto období mají velkou potřebu pohybu, pohybová aktivita je velmi výrazná. Pohyby dětí jsou rychlejší, přesnější, vytrvalejší, rozmanitější. Do osmého roku se však dítě ještě nezaměřuje na výkon, má potřebu spíše spontánního pohybu. Nervová soustava dítěte snadno podléhá únavě, proto je velká potřeba odpočinku po duševní práci (Hájek et al., 2008, s. 86). V tomto období by již měla být také dokončena pravolevá orientace.

Období mladšího školního věku lze celkově charakterizovat jako relativně klidné a bez dramatických vývojových změn. Rozumový rozvoj dítěte silně ovlivňuje prostředí, vyučování, příprava na vyučování i činnosti, jimž se dítě věnuje ve volném čase. Dítě lépe vnímá to, co v něm vzbuzuje bezprostřední emocionální reakci. V tomto období je dítě velmi zvědavé, má samo touhu se učit a poznávat nové věci, je samo aktivní, má větší zájem o kni-

hy, internet a jeho možnosti. Nejvýznamnější činností je učení, které uspokojuje dětskou zvědavost, která je pro toto období typická. Mění se způsob poznávání, rozvíjí se zraková i sluchová percepce, mění se i uvažování, dochází k přechodu na úroveň konkrétních logických operací. Myšlení dětí v tomto věku je konkrétní. Děti už také používají různé strategie na zapamatování. Pozornost se zlepšuje, vyvíjí se i záměrná pozornost, tato je však kratší. Rozvoj řeči probíhá v souvislosti s rozvojem ostatních psychických procesů. Rozšiřuje se aktivní i pasivní slovník dětí, roste schopnost souvislého vyjadřování. (Hájek et al., 2008, s. 87)

Školní věk je další fází přípravy na život, z tohoto hlediska je důležitý vstup do školy. Ve škole je vystaveno očekáváním, která z těchto rolí vyplývají, musí se chovat požadovaným způsobem a respektovat určité normy. Školák potřebuje být pozitivně hodnocen i svými vrstevníky a získat v dětské skupině přijatelné postavení. V mladším školním věku převažují kladné city. Případné afekty dítě odreagují. Přestože jednání dítěte je ještě hodně impulzivní, postupně se rozvíjí schopnost uvědomělé regulace vlastního chování.

V souvislosti se vstupem do školy a zapojením se do nového sociálního prostředí se v tomto věku uvolňuje dosud úzká vazba mezi dítětem a rodiči. Dítě zaujímá k rodičům a k ostatním dospělým realističtější a méně intimní vztah, začíná si výrazněji uvědomovat odlišnosti v roli otce a matky. Učitel i vychovatel jsou pro dítě v tomto věku silnou autoritou, jejich názory dítě přijímá často a bez výhrady. Po osmém roce věku, někdy i dříve, přibývá ve vztahu k vychovateli a učiteli na kritičnosti. Děti snadno navazují kontakt, vytvářejí herní skupiny, vznikají první kamarádství. Tyto vztahy jsou však ještě labilní, dítě si vybírá kamarády často podle náhodných znaků či nepodstatných vlastností. Rozvíjí se genderové sebepojetí, děti dávají přednost vrstevníkům stejného pohlaví. (Hájek et al., 2008, s. 89)

Střední školní věk (11-15 let)

V tomto období dochází k velkým tělesným a duševním změnám. Je to období přechodu mezi dětstvím a dospělostí. Jedná se o komplexní proměnu osobnosti ve všech ob-

lastech (somatické, psychické a sociální). V důsledku překotného růstu a nerovnoměrného vývoje celého organismu dochází ke snadnému vyčerpání energie. V souvislosti s činností pohlavních žláz probíhají velké biologické změny, které se odrážejí i v psychice dospívajících, např. neklidem, nevyrovnaností. Toto období se vůči předchozímu vyznačuje výraznějším vývojem motoriky. Dospívající rychle získávají dovednosti, které vyžadují sílu, hbitost, koordinaci a svými schopnostmi se již blíží úrovni dospělého. Typická je nerovnováha mezi poměrně vyspělou rozumovou a tělesnou složkou a nevyzrálostí citů a sociálních vztahů. V souvislosti s dozráváním psychiky se v chování projevuje méně impulsivnosti a více sebeovládání. (Hájek et al., 2008, s. 91)

Vnímání se zdokonaluje, je uvědomělejší, analýza, syntéza i diferenciací podnětů jsou jemnější a přesnější, projevuje se větší schopnost abstrakce a zobecňování. Adolescenti umí uvažovat hypoteticky, dostávají se do stadia formálních logických operací. Nový způsob uvažování umožňuje přemýšlet o budoucnosti. K velkému pokroku dochází zejména při orientaci v prostoru v souvislosti s větší volností pohybu v rozsáhlejších územích. V období pubescence se též zkvalitňuje pozornost, schopnost soustředění má větší stálost. Školní vyučování má velký vliv zejména na rozvoj záměrné pozornosti. Projevuje se větší záměrnost zapamatování, přesnost, trvalost a rozsah paměti i větší pohotovost při vybavování poznatků. Dospívající používají účinnější paměťové strategie jak v oblasti zapamatování, tak vybavování. Zapamatování zážitků spojených s intenzivním kladným nebo záporným citovým prožitkem je v dospívání mnohem trvalejší než u mladších dětí. Rozvoj myšlení se bezprostředně odráží i v řeči dospívajících. Obohacuje se jejich aktivní i pasivní slovník, hovoří v delších větách, používají i složitější souvětí. (Hájek et al., 2008, s. 92)

V období středního školního věku se výrazně mění vztah dospívajících k ostatním lidem – k dospělým, vrstevníkům, starší mládeži i mladším dětem, jednotlivcům i sociálním skupinám. Ve vztahu k dospělým je nápadné zvýšení kritičnosti, zejména k dříve uznávaným autoritám, např. učitelům, vychovatelům, rodičům. U pedagogů přistupují mnohem kritičtěji k úrovni jejich vědomostí a dovedností, hodnotí i schopnosti vychovatelské. Proměnou prochází i sebepojetí, dospívající odmítá podřízené postavení. Přejí si s dospělými jednat jako rovný s rovným, což však někdy svým chováním znemožňují. Pro dospívající mají čím dál větší význam vrstevníci, s nimiž se ztotožňují, proto usilují o roz-

šíření společenských kontaktů. V době dospívání si mládež vytváří životní plány, názory, postoje, ideály, vybírá si vzory pro svůj život. Významný podíl na utváření přiměřeného sebevědomí má podněcování k činnostem, při nichž mohou uplatnit a prověřit své schopnosti, dovednosti i zájmy, rozvinout tvořivost, iniciativu a prožívat uspokojení. (Hájek et al., 2008, s. 96)

Starší školní věk (15-20 let)

Nástup adolescence je indiciální, především co se týká psychické a sociální oblasti. Jedná se období komplexnější psychosociální proměny, mění se osobnost dospívajícího i jeho společenské pozice. Z hlediska společenského postavení charakterizuje tuto věkovou kategorii studium v některém ze tří typů středních škol. Tato skutečnost je významným faktorem při vytváření charakteristických společných znaků, přestože zahrnuje rozsáhlé věkové období od 14-15 do 18-20 let. Protože se však jedná o velké věkové rozpětí, projevují se i v rámci tohoto věkového období značné rozdíly. Věk mezi 14. a 16. rokem lze považovat ještě za období dozívání pubescence. Mládež 16-20letá se označuje jako adolescentní, popř. postpubescentní. Kromě toho existují v rámci celého věkového období značné vývojové rozdíly mezi oběma pohlavími i velké rozdíly individuální. Ve starším školním věku, zejména v jeho druhé polovině, dochází k celkovému zklidnění vývoje. Postupně plně dozrávají všechny tělesné funkce, v základních rysech se dokončuje psychický vývoj. (Hájek et al., 2008, s. 99)

Dochází k postupnému dozrávání poznávacích procesů., které se rozvíjely v období pubescence. Smyslové orgány jsou již zcela vyvinuté, vnímání se zjemňuje, je systematické. Postupně ustupuje labilita pozornosti. Zlepšuje se schopnost koncentrace pozornosti, především v souvislosti se stabilizací zájmů. V období staršího školního věku se též zlepšuje paměť. V souvislosti s rozvojem logického myšlení se výrazně zvyšuje podíl slovně logického zapamatování. V oblasti myšlení dochází k vyvrcholení vývoje. Vysoká úroveň analyticko-syntetické činnosti mozku umožňuje vyšší úroveň myšlenkových operací, zvláště abstrahování a zobecňování. Zdokonaluje se schopnost deduktivního myšlení. Ve volní oblasti dochází k vývoji od pubertální impulsivnosti k rozvážnosti, cílevědomosti a větší vytrvalosti při překonávání překážek. Mladí lidé chtějí dokázat své schopnosti a plně je uplatnit. Mládež v tomto období má v porovnání s předchozím obdobím větší schopnost

promyšleně volit způsob dosažení vytyčeného cíle, plánovat jej a systematicky podle stanoveného plánu postupovat. V tomto období dosahuje svého vrcholu inteligence jako obecná schopnost. (Hájek et al., 2008, s. 101)

Pro toto období je nápadná záliba v diskutování jak při řešení teoretických problémů, tak i v běžných životních situacích. V rodinách, ve škole i v dalších zařízeních jsou děti i mládež vedeny k vytváření i projevování vlastních názorů a mají možnost v diskusi s rodiči a vychovateli tyto názory hájit. Mladí lidé se snaží vytvářet si vlastní názory a postoje na základě ověřování jejich platnosti a pravdivosti. Zpravidla nejsou ochotni přijímat názory v hotové podobě od dospělých. (Hájek et al., 2008, s. 102)

Ze sociálních potřeb se výrazně uplatňuje potřeba získání společenské prestiže, zejména v souvislosti s hodnocením skupinou vrstevníků, ale i snaha vyrovnat se a imponovat dospělým. I přes proklamovanou samostatnost a nezávislost má mládež v tomto období silnou potřebu citové odezvy. Nezastupitelnou roli v tomto období hrají vztahy. Vrstevníci si navzájem poskytují názory, pocity, vzorce chování a mají možnost testovat sebe sama. Zájmy mládeže se v tomto období vyhraňují a ustalují, postupně ubývá roztržitosti v zájmové oblasti. Při správném pedagogickém vedení v předchozích věkových obdobích ve výchově mimo vyučování se děti již dříve orientovaly v jednotlivých oblastech zájmových činností a zvolily si jeden či několik zájmů, které odpovídají jejich potřebám i schopnostem. Pokud však výchovné vedení ani vlivy prostředí na mládež v tomto smyslu nepůsobily, mohou být někteří jedinci i ve starším školním věku v této oblasti bezradní nebo zcela bez zájmů. Proto je nutné vést takové jedince i v tomto věku k některému druhu zájmové činnosti. V průběhu zájmových činností, vlivem studia a profesní přípravy se vyhraňují i specifické schopnosti nadaných jednotlivců. Většinou však tyto schopnosti ještě nedosahují vrcholné úrovně. (Hájek et al., 2008, s. 107)

Vývoj každého člověka je individuální, nicméně i tak je možné sledovat ve vývoji určité zákonitosti, které jsou společné pro všechny jedince. Vývoj představuje posloupnost na sebe navazujících vývojových stavů, není skokový, představuje spíše kontinuum postupných změn, který neprobíhá stále stejným tempem, není rovnoměrný a plynulý. Průběh a

proces vývoje, stejně jako dosažitelná úroveň různých vlastností a schopností člověka, jsou vždy individuálně specifické.

Z hlediska vnitřních podmínek je důležité, že ve volném čase mají pedagogové možnost rozvíjet zejména zájmy, schopnosti a potřeby jednotlivce. Je třeba, aby pedagog znal specifika jednotlivých věkových skupin, kdy musí přihlídnout i k fyzickým, psychickým možnostem a zdravotnímu stavu účastníků volnočasových aktivit.

3.3 Neformální a zájmové vzdělávání

Neformální vzdělávání

Neformální vzdělávání je pedagogickým slovník definováno jako: *“Organizované vzdělávání, realizované mimo formální vzdělávací systém. Poskytuje vzdělání pro dospělé i mládež s různým obsahovým zaměřením a s různými nároky na učení vzdělávajících se subjektů. Je organizováno různými institucemi (např. podniky, vzdělávacími agenturami, nadacemi, kulturními a sportovními zařízeními, kluby i školou). Zahrnuje např. profesní vzdělávání v podnicích, kurzy cizích jazyků, kurzy počítačové gramotnosti, rekvalifikační výcvik, kurzy k získání řidičského průkazu apod.”* (Průcha et al., 2009, s. 170)

Neformální vzdělávání slouží k dosažení určitého stupně vzdělání, které je ukončeno certifikátem (např. diplomem). Toto vzdělávání bývá zpravidla dobrovolné, jeho účastníkům nabízí záměrný rozvoj životních zkušeností, dovedností a postojů, které jsou založeny na uceleném systému hodnot. (www.msmt.cz/mladez/neformalni-vzdelavani-1)

Neformální výchovu dle Hofbauera (2004) vymezují následující rysy:

- a. je součástí koncepce a praxe celoživotní výchovy a vzdělávání;
- b. zahrnuje svobodu a dobrovolné rozhodování o účasti na aktivitách, jež poskytují nejen věcné a odborné znalosti a dovednosti, nýbrž také širší pojeté schopnosti, sociální kompetence a hodnoty (demokratické občanství, rovnost muže a ženy, ekolo-

gické uvědomění), tvořivý a aktivní přístup, účast na životě společnosti a angažovanost na jejím vývoji apod.);

- c. obsahuje prvky demokratismu (úsilí o spoluúčast každého jedince a jeho skupin např. v činnosti dobrovolných sdružení).

Dne 20. 12. 2012 vydala Rada Evropské unie Doporučení o uznání neformálního a informálního učení, ve kterém stanoví, že: *„výsledky učení, a to znalosti, dovednosti a kompetence dosažené prostřednictvím neformálního a informálního učení může hrát významnou úlohu při zvyšování zaměstnatelnosti a mobility, jakož i při posilování motivace k celoživotnímu učení, zejména v případě socioekonomicky znevýhodněných osob či osob s nízkou kvalifikací. Uznání podstatných znalostí, dovedností a kompetencí může přispět ke zlepšení fungování trhu práce, podporovat mobilitu a zvyšovat konkurenceschopnost a hospodářský* *růst.*“ (www.eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:398:0001:0005:CS:PDF)

Zájmové vzdělávání

V Národním programu rozvoje vzdělávání v České republice, v tzv. Bílé knize je uvedeno, že: *„zájmové vzdělávání je souhrn výchovně vzdělávacích, poznávacích, rekreačních a dalších systematických, ale i jednorázových činností a aktivit, směřujících k účelnému a efektivnímu naplnění volného času a umožňujících získávat vědomosti a dovednosti mimo organizovanou školní výuku.*“ (aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf)

Dle pedagogického slovníku zájmové vzdělávání představuje: *“Různé edukační aktivity, které probíhají mimo školní prostředí, tedy jako neformální vzdělávání. Týkají se jak vzdělávání mládeže, tak vzdělávání dospělých, včetně vzdělávání seniorů. Zájmové vzdělávání mládeže se realizuje zejména v základních uměleckých školách, v jazykových školách, přírodovědných a technických klubech, sportovních klubech aj. Zájmové vzdělávání mládeže má velký význam pro hodnotné trávení volného času a jako doplněk školního vzdělávání.*“ (Průcha et al., 2009, s. 377)

Zájmové vzdělávání je součástí zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). V ust. § 111 tohoto zákona je uvedeno, že zájmové vzdělávání poskytuje účastníkům naplnění volného času zájmovou činností se zaměřením na různé oblasti. Zájmové vzdělávání se uskutečňuje ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání, zejména ve střediscích volného času, školních družinách a školních klubech. Podmínky organizace, financování soutěží a přehlídek v zájmovém vzdělávání stanoví ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy prováděcím předpisem.

Zájmové vzdělávání se zabývá aktivitami potřebnými pro rozvoj osobnosti, kompenzuje jednostrannou zátěž ze školy, zajišťuje duševní hygienu. Pomáhá naplňovat vzdělávací cíle stanovené školským zákonem. Má funkci výchovnou, vzdělávací, kulturní, preventivní, zdravotní a sociální. Jsou při něm rozvíjeny schopnosti, znalosti, dovednosti, talent, upevňuje sociální vztahy. (www.msmt.cz/mladez/zajmove-vzdelavani-1)

V rámci zájmového vzdělávání není primárním cílem prokazovat absolvování konkrétního kurzu či přednášky, úspěch ani neúspěch se nijak neměří. Nejedná se o učení, na základě něhož získám nějaký certifikát, ale o uspokojení individuálních zájmů jedince. Každý, kdo se rozhodne zapojit do zájmového vzdělání, změní touto volbou i dosavadní způsob trávení svého volného času.

Zájmové vzdělávání lze rozdělit na:

- individuální: vysoká interakce mezi účastníkem a lektorem,
- skupinové: aktivita na straně účastníků, lektor má roli organizační, motivační a facilitační,
- frontální: jedná se o hromadnou výuku s hlavním přednášejícím,
- smíšené: kombinace výše uvedených přístupů. (Šerák, 2009, s. 77)

„Zájmové vzdělávání vede účastníky k seberealizaci a sebepoznání, objevování vlastních schopností a jejich rozvíjení. Tím se podílí na kultivaci osobnosti, na rozvoji talentů a

vede k vytváření a utužování sociálních vztahů a vazeb.“ (aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf)

Neformální i zájmové vzdělávání se vyznačují dobrovolnou účastí, kdy dochází k uspokojování potřeb jejích členů. Podíl na těchto formách vzdělávání může být podnícen různými motivy, nejčastěji je to však zájem účastníků. Hlavním účelem těchto vzdělávacích aktivit je právě činnost sama, nikoli případný užitek z ní. Důležitým aspektem je rovněž vlastní aktivita jedince. Od formálního vzdělávání se odlišují neformálními vztahy a otevřeností, tzn., že těmto formám vzdělávání se mohou věnovat široké vrstvy obyvatelstva. Prostřednictvím těchto forem vzdělávání si jedinec může rozšířit svoje osobní, sociální a profesní kompetence.

4 CHARAKTERISTIKA NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ

Nestátní neziskové organizace nejsou zřizovány státem a jsou na státu nezávislé. Jejich fungování není primárně zaměřeno na vytváření zisku, ale na krytí potřeb občanů. Tyto organizace spadají do občanského sektoru, který je významnou součástí občanské společnosti. Občanský sektor představuje občany či seskupení občanů, kteří se nějakým formálním či neformálním způsobem aktivně zapojují do činnosti, která nepřináší komerční zisk a je ku prospěchu nějaké skupině ve společnosti. (Attaveny, o.p.s., 2005, s. 4)

Rektořík (2007, s. 14) definuje neziskový soukromý sektor (též třetí sektor) jako *„část národního hospodářství, jejíž cílovou funkcí není zisk, ale přímý užitek. Je financována ze soukromých financí (ale příspěvek z veřejných financí se nevylučuje), tedy financí soukromých fyzických a právnických osob, které se rozhodly vložit své soukromé finance do konkrétní, předem vymezené produkce nebo distribuce statků, aniž by očekávaly, že jim tento vklad přinese finančně vyjádřený zisk.“*

„Neziskové organizace nehrají z hlediska veřejné prospěšnosti pouze roli poskytovatelů veřejných služeb garantovaných státem, případně nevyplňují pouze příslušné kvazi-tržní mezery, ale mají také své vlastní poslání v tom, že posilují pocit sounáležitosti, solidarity, komunikace a důvěry, pomáhají lidem budovat jejich vlastní sociální kapitál, od něhož pak závisí úroveň fungování trhu i demokracie.“ (Kozáková In Definice neziskového sektoru, 2000, s. 18)

„Neziskové organizace jsou zakládány za účelem dobročinné, nebo charitativní činnosti, tj. související se snahou poskytovat humanitární pomoc. Druhým důvodem je snaha podporovat určité skupiny osob v podnikání, v politice nebo v jiných oblastech společenského života, např. v oblasti výchovy, zdravotní a sociální péče, péče o životní prostředí apod.“ (Vebrová In Definice neziskového sektoru, 2000, s. 30)

Nestátní neziskové organizace jsou dle L. M. Salomona:

- institucionalizovány (jsou v nich alespoň zárodky formální organizovanosti),
- soukromé (jsou institucionálně oddělené od veřejné správy),
- neziskové (případný zisk z činnosti nevracejí svým správcům či zakladatelům),
- samosprávné (jsou schopny řídit samy sebe),
- dobrovolné (dobrovolníci se účastní vlastní činnosti organizace, nebo řídí její záležitosti). (Boukal et al., 2007, s. 9)

V roce 1995 Evropská komise uváděla následující funkce neziskových organizací:

1. výkon služeb nebo jejich zajištění: svým klientům zajišťují sociální, zdravotní, tréninkové, informační, poradenské a podpůrné služby,
2. obhajování: tj. organizace, jejichž účelem je prosazovat, lobovat nebo jinak argumentovat pro nějaký účel nebo skupinu, kdy účelem je změna veřejného vnímání nebo politiky,
3. svépomoc nebo vzájemná pomoc: organizace jsou typicky vytvářeny skupinami nebo jednotlivci, kteří mají nějaký společný zájem nebo potřebu. Zajišťují vzájemnou pomoc, informace, podporu a spolupráci,
4. východisko a korporace: koordinují aktivity, poskytují informace a podporu individuálním organizacím pracujícím v určité oblasti nebo sektoru vcelku. Takové organizace hrají důležitou funkci při zajišťování přechodu mezi občanským sektorem a úřady. (Dohnalová In Definice neziskového sektoru, 2005, s. 5)

Jaroslav Rektořík ve své knize *Ekonomika a řízení neziskových organizací* uvádí následující typologii neziskových organizací:

- I. Neziskové soukromoprávní organizace vzájemně prospěšné, s globálním posláním vzájemně prospěšné činnosti (občanská sdružení, zájmová sdružení právnických osob, lékařská komora aj.).
- II. Neziskové soukromoprávní organizace veřejně prospěšné, s globálním posláním veřejně prospěšné činnosti (nadace, politické strany, aj.).

- III. Neziskové veřejnoprávní organizace rozpočtového a příspěvkového typu, s globálním posláním veřejná správa a veřejně prospěšná činnost (obce, Akademie věd ČR aj.).
- IV. Neziskové ostatní veřejnoprávní organizace, s globálním posláním veřejně prospěšná činnost (Česká televize, Nejvyšší kontrolní úřad, státní fondy aj.).
- V. Neziskové soukromoprávní organizace typu obchodních společností (jde o výjimečné případy neziskových organizací) s možností globálního poslání veřejně i vzájemně prospěšné činnosti (družstvo aj.).

Usnesením vlády č. 428 z 10. června 1992 byla zřízena Rada vlády pro nestátní neziskové organizace, která je poradním orgánem vlády. Rada soustřeďuje, projednává a prostřednictvím svého předsedy předkládá vládě materiály, týkající se nestátních neziskových organizací a vztahující se k vytváření vhodného prostředí pro jejich existenci a činnost. (www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/zakladni-informace-767)

Nárůst organizovaných nestátních neziskových organizací v každé části světa je důsledkem množství tlaků, krizí a revolucí. Tyto změny zpochybnily roli státu v kapitalistických, socialistických i rozvojových krajích světa a otevřely cestu pro alternativní institucionální přístupy, které mohly na lidské potřeby reagovat pružněji a efektivněji. Neziskové organizace se staly ideálním kandidátem na tuto roli. Důvodem je jejich hodnota, která vyplývá z jejich relativní flexibility, schopnosti zapojit energii obyčejných lidí. (Majdůchová, 2001, s. 10)

4.1 Stručný vývoj v ČR

Neziskový sektor má v České republice dlouholetou historii. Lidé se sdružovali do skupin, komunit, celků nebo stavů. I v dávné historii se můžeme setkat s různými typy církevních organizací (např. kláštery), s regionálními svazy šlechty, ochrannými svazy měst, řemeslnickými cechy a sdruženími. Spojovacím článkem těchto sdružení byla společná činnost, resp. příslušnost k určitému řemeslu a sdružování bylo obvykle povinné. V oblasti

sociální, zdravotní péče a vzdělávání dominovaly až do 18. století církevní organizace. Sociální péče byla poskytována v hospitálech (špitálech), sirotčincích a nalezincích. Ve vzdělávací oblasti vynikl zejména řád jezuitů. (Boukal et al., 2007, s. 11)

Od 18. století probíhá proces tzv. sekularizace, během něhož se do veřejně prospěšné činnosti zapojuje stále větší počet i mimocírkevních organizací a na významu nabývá i stát v důsledku josefínských reforem. Občanské aktivity je třeba v 18. až 20. století vidět i pod názvy korporace, spolek, matice, beseda, obec, svaz, fond, sdružení, sbor, komunita, ústav a mnohé další. Druhá polovina 18. a 19. století je charakteristická velkým rozkvětem spolkové činnosti. (Boukal et al., 2007, s. 11) V době národního obrození vznikla řada vlasteneckých spolků na podporu umění, kultury, vědy a vzdělávání, z nichž některé přetrvaly až do dnešní doby (např. Sokol). Charitativní a spolková činnost byla upravena říšským zákonem v roce 1867. (Rektořík a kol., 2007, s. 33)

V letech 1938-1945 a 1948-1989 byla občanská společnost potlačena, soukromá spolková činnost zanikla. V letech 1951-1990 spolčování přechází na masové organizace, „samoučelné“ formy spolkaření byly označeny za přežitek. (Boukal et al., 2007, s. 11) Neziskové soukromé organizace, které poskytovaly veřejně prospěšné služby, byly zcela nahrazeny státními rozpočtovými a příspěvkovými organizacemi. Organizace, které se věnovaly vzájemně prospěšné činnosti (kultura, mládež, odbory aj.), se staly organizacemi direktivně integrovanými do *střešové státní (stranické) Národní fronty*, nad kterou vykonávaly dozor příslušné výbory komunistické strany. Předseda každé společenské organizace musel být členem komunistické strany. (Rektořík a kol., 2007, s. 33)

Od roku 1989 prochází neziskový sektor dynamickým vývojem. Podmínky pro rozvoj spolkové činnosti a tím i neziskového sektoru jako celku byly obnoveny až v roce 1990. Dne 27. března 1990 byl přijat zákon č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů, který dal občanům volnou možnost sdružování, a zákon č. 84/1990 Sb. o právu shromažďovacím. Zákon č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů byl s účinností od 1. 1. 2014 zrušen zákonem č. 89/2012 Sb. občanský zákoník.

4.2 Současná úprava spolků v ČR

„Sektor dobrovolnických organizací a nadací hraje důležitou roli v téměř každé oblasti sociální aktivity. Organizace přispívají k vytváření zaměstnanosti, aktivnímu občanství, demokracii, zajišťují širokou škálu služeb, zastupují zájmy občanů vzhledem k různým (veřejným) úřadům a hrají důležitou roli v podpoře a zaručování lidských práv a vývojové politice.“ (Dohnalová In Definice neziskového sektoru, 2005, s. 6)

Spolky, dříve označované jako občanská sdružení, jsou jedním ze základních typů nestátních neziskových organizací. Od 1. 1. 2014 činnost občanských sdružení upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v pododdílu 2 (Spolek). Spolek je právnickou osobou, konkrétně korporací jako společenství osob a jako takový má právní osobnost od svého vzniku až po zánik. Nový občanský zákoník stanoví zákonná pravidla i pro vnitřní poměry spolku, od nichž se nelze odchýlit (kogentní ustanovení) nebo v lepším případě, která platí, pokud stanovy spolku nestanoví jinak (dispozitivní ustanovení) a toto zákonem stanovené minimum je závazné.

Základními znaky spolku jsou:

- a. členská základna,
- b. samospráva,
- c. dobrovolnost členství,
- d. majetková nezávislost (členové neručí za jeho dluhy).

Jedná se o sdružení fyzických a právnických osob, které mají společný zájem, pro jehož uskutečnění je vhodné a praktické spojit svou činnost a případně i finanční prostředky. Základním rysem tohoto druhu organizace je, že vzniká bez direktivního zásahu ze strany státu.

Spolek mohou založit nejméně 3 osoby mající společný zájem, který je motivuje se spolčit v samosprávném a dobrovolném svazku, a které se shodnou na obsahu stanov. Název spolku musí obsahovat slova „spolek“, „zapsaný spolek“, nebo alespoň zkratku „z.s.“. Účel a činnost spolku musí být v souladu s ust. § 145 občanského zákoníku (např. zákaz založení právnické osoby za účelem podpory násilí). Spolek vzniká zápisem do veřejného rejstříku.

Činnost spolku:

- a. hlavní činností spolku může být jen uspokojování a ochrana těch zájmů, k jejichž naplňování je spolek založen,
- b. činnost provozovaná vedle hlavní činnosti může spočívat v podnikání nebo jiné výdělečné činnosti, pokud je jejím účelem podpora hlavní činnosti nebo hospodárné využití majetku spolku,
- c. zisk z činnosti spolku může být použit pouze pro spolkovou činnost včetně správy spolku.

Členství ve spolku vzniká přijetím a zaniká vystoupením, vyloučením nebo jinými způsoby stanovenými zákonem či stanovami. Přijetím členství člen vyjadřuje vůli být vázán stanovami. Člen má právo nechat soudem přezkoumat rozhodnutí spolku o jeho vyloučení. Vznikem členství v pobočném spolku vzniká i členství v hlavním spolku; to platí i o zániku členství.

Orgány jsou statutární orgán, který musí být určen ve stanovách již při založení spolku, nejvyšší orgán, který musí mít každý spolek (je jím členská schůze, pokud stanovy neurčí jinak), příp. kontrolní komise, rozhodčí komise a další orgány určené ve stanovách.

Spolek může být zrušen přeměnou, zánikem, likvidací, dobrovolným rozpuštěním na základě rozhodnutí příslušného orgánu (nejvyšší orgán, pokud stanovy neurčí jiný orgán). Spolek zaniká výmazem z veřejného rejstříku.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 REALIZACE VÝZKUMU

„Na začátku realizace každé výzkumné studie stojí nápad nebo konkrétní potřeba vzniklá existencí praktického problému. Od formulace výzkumného problému se odvíjí všechny následující části práce a právě výzkumný problém určuje, jaké budeme mít výzkumné možnosti pro jeho řešení a v jakém vztahovém rámci.“ (Miovský, 2006, s. 121)

Výzkumný problém řešený v této diplomové práci lze vyjádřit následující větou: Jaký význam přikládají návštěvníci trávení volného času v tomto sdružení?

Hlavním cílem výzkumného šetření je analýza spokojenosti rodičů i dětí s nabídkou volnočasových aktivit ve zvoleném sdružení. S ohledem na hlavní cíl výzkumu byly zvoleny následující výzkumné otázky:

1. Souvisí zájmové zaměření dětí se vstupem do tohoto sdružení?
2. Jakým způsobem probíhá naplnění zájmového zaměření dětí s aktivitami ve sdružení?
3. Je pro děti trávení volného času v tomto sdružení smysluplné?
4. Naplňuje sdružení po odborné stránce požadavky rodičů?

Pro výzkum jsem si zvolila hasičské sdružení v obci Milešovice. Jedná se o malou obec do 700 stálých obyvatel. Toto sdružení jsem si pro svůj výzkum vybrala záměrně. V obci Milešovice jsem se narodila a vyrůstala.

5.1 Charakteristika sdružení

Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska eviduje ve svých řadách 49.254 dětí a mládeže ve věku 6-18 let. Do sdružení mohou docházet a zúčastňovat se soutěží i děti od tří let věku. Děti ve věku 3-6 roků tvoří tzv. přípravku. Sdružení pro nácvik požárních disciplín vydává závaznou směrnici. Posláním činnosti je soutěžní formou rozvíjet znalosti, vědo-

mosti a dovednosti a získávat návyky v jednotlivých oblastech činnosti s přihlédnutím ke specifické oblasti požární ochrany. Cílem je soutěžní formou podporovat celoroční činnost dorostenců a dorostenek a získávat návyky v jednotlivých oblastech činnosti požární ochrany.

Jednotlivé disciplíny:

- a. závod požárnické všestrannosti
- b. požární úrok
- c. štafeta 4x100 metrů s překážkami
- d. běh na 100 metrů s překážkami
- e. test z požární ochrany
- f. dvojboj

Činnost dorosteneckých družstev a jednotlivců je zaměřena na 5 základních oblastí:

1. **výchovná oblast:** cílem je výchova k dobrovolné práci, k znalosti historie a současnosti požární ochrany, k pomoci při mimoškolní práci s mladými hasiči. Dále je cílem učit mládež dorosteneckého věku využívat svůj volný čas systematicky a vést ji k samostatnosti, pocitu osobní odpovědnosti a zodpovědnosti k ostatním členům kolektivu.
2. **oblast požární ochrany:** cílem je získat znalosti z požární ochrany, připravit se na aktivní činnosti jak v oblasti preventivně výchovné, tak i operativně technické, zúčastňovat se soutěží, prakticky si ověřit znalosti, vědomosti, dovednosti a návyky.
3. **oblast sportovní:** cílem je formou zájmové tělesné výchovy zvyšovat fyzickou připravenost, vytrvalost, rychlost a obratnost. Spolupracovat s ostatními sportovními a mládežnickými organizacemi, pořádat vlastní sportovní akce a zúčastnit se sportovních akcí ostatních organizací.
4. **oblast kulturně společenské zájmové činnosti:** cílem je působit na harmonický rozvoj mladé osobnosti vhodnými formami (kulturní akce, pořádání her a diskoték s výchovným zaměřením, příprava kulturních vystoupení na významná výročí SDH).

5. *oblast veřejně prospěšné činnosti*: cílem je působit na spoluodpovědnost za vytváření a ochranu hodnot a podílet se na tvorbě a udržování životního prostředí. Společným vytvářením hodnot působit na osobní vztah ke společnému i osobnímu majetku a jeho ochraně.

(www.dh.cz/dokumenty/souteze/mladez/smernice_pro_cinnost_dorostu_2007.pdf)

Vedoucím pracovníkem se může stát osoba starší osmnácti let, která je právně způsobilá, splňuje předpoklady pro práci s dětmi a je členem hasičského sdružení. Vedoucím pracovníkem se může stát pouze člen, který získá potřebnou kvalifikaci a jeho funkce je schválena sdružením dobrovolných hasičů. Kvalifikace se získává po absolvování školení a zkoušky. Po získání kvalifikace musí vedoucí v rámci své aktivní činnosti minimálně jednou za dva roky projít vzdělávacími kurzy.
(www.dh.cz/dokumenty/mladez/ostatni/smernice-cinnosti-2012.pdf)

Při návštěvě kroužku jsem od vedoucího pracovníka zjistila, že sdružení hasičů v Milešovicích navštěvuje v současné době 51 dětí ve věku 6-18 let. Vedoucími pracovníky je zde jedna žena ve věku 42 let a jeden muž ve věku 41 let. Oba mají středoškolské vzdělání ukončené výučním listem.

5.2 Charakteristika výzkumného souboru, použité metody

Pro výběr výzkumného souboru jsem vycházela z cílů výzkumu, proto byl zvolen prostý záměrný (účelový) výběr. Pro tento výběr je charakteristické, že mezi potencionálními účastníky výzkumu vybíráme bez uplatnění dalších specifických metod či strategií toho, kdo je pro účast ve výzkumu vhodný a současně také s výzkumem souhlasí. (Miovský, 2006, s. 136)

Pro výzkum byly vybrány dva výzkumné soubory. První výzkumný soubor tvoří děti, které sdružení navštěvují a byly ochotny spolupracovat a podílet se o svoje názory. Výzkumu se zúčastnili dva chlapci a tři dívky ve věku 10 až 14 let. Druhý výzkumný soubor

se skládá z rodičů těch dětí, které tvoří první výzkumný soubor. Na výzkumné otázky odpovídala z rodičů vždy matka dítěte. Vzhledem k faktu, že budou sledovány dvě výzkumné skupiny, je potřeba stanovit otázky pro dvě skupiny respondentů. Pro zaručení anonymity respondentů je první výzkumný soubor označen velkými tiskacími písmeny a číslicemi D1-D5 a druhý výzkumný soubor velkými tiskacími písmeny a číslicemi R1-R5.

S ohledem na zkoumání výše popsaného problému byl zvolen kvalitativní přístup při sběru a zpracování dat. Jako vhodnou metodu výzkumu jsem zvolila metodu dotazování a techniku polostandardizovaného rozhovoru. Před prvním rozhovorem jsem si připravila otázky, které se týkaly možností trávení volného času u dětí a spokojenosti s nabídkou volnočasových aktivit zvoleného sdružení. Rozhovory s dětmi probíhaly na půdě organizace v místnosti určené pro výcvik a výuku dětí. Rozhovory s rodiči probíhaly při osobním setkání v místě jejich bydliště.

Pro děti byly zvoleny následující otázky:

1. Co tě nejvíce zajímá a baví ve volném čase?
2. Jaké kroužky navštěvuješ?
3. Kdo si přál, abys chodil(a) do hasičského kroužku? Ty nebo tví rodiče? Chodíš rád(a) do tohoto kroužku?
4. Jsi spokojený(á) s nabídkou aktivit v tomto sdružení?
5. Přál(a) by sis navštěvovat jiný zájmový kroužek?

Otázky polostrukturovaného rozhovoru pro rodiče dětí, které sdružení navštěvují:

1. Kolik je dítěti let?
2. Jaké zájmové aktivitě se věnuje Vaše dítě ve svém volném čase?
3. Do jakého zájmového kroužku by mělo Vaše dítě chodit?
4. Navštěvuje Vaše dítě i jiné zájmové kroužky? Pokud ano, jaké? Pokud ne, proč?
5. Jak jste spokojen s průběhem a vedením po odborné stránce?

K rozhovoru jsem chtěla získat rodiče dětí, které budou ochotny mi na otázky odpovědět. Všechny pět oslovených rodičů souhlasilo s realizací rozhovorů a dalo mi i souhlas k rozhovoru s jejich dítětem. Rodiče jsem předem seznámila s cílem výzkumu a současně je ubezpečila, že veškeré údaje získané během rozhovoru budou anonymní a tyto informace budou použity pouze pro účely diplomové práce.

5.3 Výsledky výzkumu

Otázky byly předem připravené a rozhovory probíhaly tak, že pokud byla otázka zodpovězena celá, do výpovědi jsem nezasahovala. Pokud bylo třeba odpověď rozšířit, položila jsem doplňující otázku. Rozhovory nebyly nahrávány, ale pouze zapisovány. K jednotlivým otázkám jsem přepsala odpovědi od všech respondentů daného výzkumného souboru. Z odpovědí na jednotlivé otázky jsem vybrala opakující se stěžejní informace.

Výzkumný soubor I.

1. Co tě nejvíce zajímá a baví ve volném čase?

D1: Pokud nemám žádný kroužek, trávím hodně času u počítače.

D2: Nejvíce volného času trávím u počítače.

D3: Mě nejvíce baví hrát si venku nebo sedět u počítače.

D4: Pokud mám volno, tak nejvíce času trávím u počítače. Dříve jsem hrál na kytaru, ale nyní už ne, nebavilo mě doma trénovat, tak jsem s tím skončil.

D5: Svůj volný čas trávím nejraději venku s kamarádkami.

Shrnutí:

Kromě jedné dívky všechny děti shodně odpověděly, že svůj volný čas tráví nejraději u počítače. Jako další možnost trávení volného času některé děti uvedly pobyt venku.

2. Jaké kroužky navštěvuješ?

D1: Ve svém volném čase chodím do fotbalového kroužku s klukama v Milešovicích a do hasičského kroužku. Ze zájmových kroužků navštěvuji ještě volejbal. Žádné další zájmy nemám.

D2: Docházím do hasičského kroužku a na sportovní hry.

D3: Chodím hrát fotbal, navštěvuji flétnu, ale ta mě moc nebaví. Ještě navštěvuji hasičský a rybářský kroužek.

D4: Navštěvuji hasičský a fotbalový kroužek.

D5: Navštěvuji hasičský kroužek, sportovní kroužek, hru na keyboard a Milešováček.

Shrnutí:

Z odpovědí vyplývá, že všechny děti kromě hasičského kroužku navštěvuji ještě minimálně jeden zájmový kroužek, u všech se shodně jedná o kroužek sportovní. Velké oblibě se těší i zájmové kroužky hudební.

3. Kdo si přál, abys chodil(a) do hasičského kroužku? Ty nebo tví rodiče? Chodíš sem rád(a)?

D1: Do hasičského kroužku jsem si přála chodit já. Chodím sem ráda.

D2: Byl to můj nápad. Pozorovala jsem dříve ostatní při trénincích na požární útok, které probíhají před naším domem, tak jsem si to chtěla také zkusit. Ano. Hasičský kroužek mám ráda, líbí se mi tady.

D3: Bylo to moje přání. Hasičský kroužek mě baví.

D4: Přál jsem si to já. Hasičský kroužek navštěvuji rád.

D5: Chodí sem i moje starší sestra. Viděla jsem u ní, že jí zde líbí, tak jsem sem jej chtěla také začít navštěvovat. Do hasičského kroužku se těším, baví mě soutěžit.

Shrnutí:

Všechny děti se shodly na tom, že hasičský kroužek navštěvuji rády. I když jsem snažila tuto otázku se všemi respondenty více rozvinout, žádné z dětí mi nedokázalo odpovědět,

z jakého důvodu hasičský kroužek rády navštěvují, pouze jedna dívka vypověděla, že ji baví soutěžit.

4. Jsi spokojený(á) s nabídkou aktivit v hasičském sdružení?

D1: Ano jsem. Baví mě hlavně požární útok.

D2: Z aktivit, které se v tomto kroužku učíme, mě nejvíce baví požární útok a uzlování, s nabídkou jsem spokojená.

D3: Jsem, nejraději mám běh.

D4: Jsem, nejvíce mě baví uzlování.

D5: Z nabízených aktivit jsem si nejvíce oblíbila požární útok a uzlování.

Shrnutí:

Dětem se nabízené aktivity v hasičském sdružení líbí, nejvíce je baví tzv. uzlování, následované požárním útokem.

5. Přál(a) by sis navštěvovat jiný zájmový kroužek?

D1: Já sama bych si nejvíce přála navštěvovat taneční kroužek.

D2: Pokud bych si mohla vybrat, tak bych ráda chodila do tanečního kroužku.

D3: Já sám si nepřeji navštěvovat další zájmový kroužek.

D4: Nenapadá mě žádný jiný kroužek, který bych si přál navštěvovat. Ale asi už žádný, nevím.

D5: Kroužky, které navštěvuji, jsou dostačující, žádný další bych si nepřála navštěvovat.

Shrnutí:

Dvě dívky shodně uvedly, že by si přály navštěvovat taneční kroužek. Chlapci se naopak shodli na tom, že si nepřejí navštěvovat žádný další zájmový kroužek. Jedna dívka si též nepřeje navštěvovat další kroužek. U této respondentky je však nutno podotknout, že má nejvíce volnočasových organizovaných aktivit.

Výzkumný soubor II.

1. Kolik je dítěti let?

R1: Dceři je 14 let.

R2: Dceři je 12 let.

R3: Synovi bude 11 let.

R4: Synovi je 11 let.

R5: Dceři je 10 let.

Shrnutí:

Jedná se o děti, které navštěvují druhý stupeň základní školy.

2. Jaké zájmové aktivitě se věnuje Vaše dítě ve svém volném čase?

R1: Ve svém volném čase ráda maluje, fotografuje a vyrábí bižuterii z korálků. Samozřejmě jako většina dnešních dětí tráví čas u počítače a televize. Občas si přečte nějakou knihu.

R2: Ve svém volném čase tráví většinu času u počítače, je schopná usnout s tabletem v ruce. Moc se nám to nelíbí, ale na druhou stranu je v tomto směru šikovná a s počítačem jí to jde. Knihy ji vůbec nezajímají. Na manuální práce dcera vůbec není, což mě mrzí, neboť já sama se ve svém volném čase věnuji výrobě dekoračních předmětů do domácnosti.

R3: Kdyby mohl, tak by jen seděl u počítače. Kromě počítače ho baví létat po venku a stavět bunkry. Že by se někdy nabídl, že nám pomůže s nějakou prací, to u něj nehrozí, což mě vcelku mrzí.

R4: Ve svém volném čase hraje fotbal, jezdí na kole, případně se věnuje pohybu venku, např. jezdí na kolečkových bruslích. Doma tráví čas hodně u počítače, knihy ho vůbec nebaví.

R5: Ve svém volném čase „dělá blbiny“, tráví hodně času venku.

Shrnutí:

Rodiče se nejvíce shodují na tom, že doma děti nejraději tráví svůj volný čas u počítače. Další preferovanou činností je pohyb venku.

3. Do jakého zájmového kroužku by mělo Vaše dítě chodit?

R1: Pokud bych měla možnost si vybrat, zvolila bych pro dceru fotografický, případně výtvarný kroužek.

R2: Byla bych ráda, kdyby dcera navštěvovala ještě nějaký sportovní kroužek, neboť ruční práce ji nebaví, nemá na to dostatečnou trpělivost.

R3: Chtěla bych, aby navštěvoval kytaru nebo nějaký hudební kroužek, kterému by se věnoval i v budoucnu.

R4: Přála bych si, aby chodil i nadále hrát na kytaru, kterou nechal, protože se mu nechtělo doma trénovat. Věnoval se tomu 1,5 roku, tak je škoda, že s tím přestal.

R5: Sama si nepřeji, aby navštěvovala ještě další zájmový kroužek, má toho hodně. Nejdůležitější je, aby ji to, co dělá, bavilo.

Shrnutí:

Nejvíce si rodiče přejí, aby děti navštěvovaly hudební kroužek. Byl projev i zájem o kroužek s uměleckým zaměřením a kroužek sportovní.

4. Navštěvuje Vaše dítě i jiné zájmové kroužky? Pokud ano, jaké? Pokud ne, proč?

R1: Navštěvuje s klukama fotbal ve zdejší obci. Žádný sportovní kroužek pro dívky zde bohužel není, tak jsem ráda, že může aspoň docházet do tohoto kroužku, aby měla nějaký pohyb.

R2: Dojíždí do školy jako všechny děti na druhém stupni do vedlejší obce, kde po vyučování navštěvuje florbal.

R3: V současné době navštěvuje flétnu pod lidovou školou umění, ale moc ho to nebaví. Hraje fotbal a dělá si rybářský lístek. Do fotbalu dochází po vyučování ve škole v Otnicích, jinak po vyučování žádný jiný kroužek v rámci školy nenavštěvuje. Z rybaření moc s manželem nadšení nejsme, ani jednoho z nás to nebaví, ale umožnili jsme mu jej, do kroužku ho vozí strýc se svým synem, neboť se do něj musí dojíždět o dvě obce dál.

R4: Navštěvuje fotbalový kroužek v Milešovicích. Vzhledem k tomu, že není úplně hubený, jsem ráda, že se aspoň trochu hýbe.

R5: Z organizovaných činností navštěvuje hasičský kroužek, Milešováček, navštěvuje lidovou školu umění, kde hraje na keyboard. Jsem ráda, že se hře na hudební nástroj věnuje, začíná být velmi dobrá. Při některých vystoupeních Milešováčku netancuje, ale vystoupení doprovází hrou na hudební nástroj.

Shrnutí:

Rodiče shodně uvedli, že děti kromě hasičského kroužku navštěvují ještě minimálně jeden zájmový kroužek. U chlapců se jedná o fotbal. Velké pozornosti se též těší hra na hudební nástroj. Dvě děvčata navštěvují sportovní kroužek, který je určen pro chlapce, neboť v blízkém okolí není organizován pro dívky žádný kroužek se sportovním zaměřením.

5. Jak jste spokojen s průběhem a vedením po odborné stránce?

R1: S vedením hasičského kroužku jsem spokojená, nevidím zde žádný nedostatek.

R: S vedoucími pracovníky v hasičském sdružení jsem spokojená, jsem ráda, že děti vůbec někdo vede. Myslím si, že je vedou dobře, umísťují se na prvních místech.

R3: S odborným vedením v hasičském kroužku nemám žádný problém. Beru to tak, že je v pořádku, že i vedoucí na děti zvýší hlas. Ono uhlídat padesát dětí není taky žádná sranda. Kroužek dle mého mínění probíhá na úrovni. Dříve ještě navštěvoval jeden kroužek zaměřený na lidové tradice, ale vzhledem k tomu, že vedoucí psali na facebook, které děti zlobily, tak jsme s docházkou skončili, takový přístup mi přijde hodně neprofesionální. Vedoucí kroužku si zlobení dětí má vyřešit v průběhu kroužku přímo s dítětem, případně o tom informovat rodiče a ne tyto informace šířit prostřednictvím internetu.

R4: S hasičem jsem spokojená, výsledky tam jsou. Vedoucí si umí s dětmi poradit.

R5: Na schůzky hasičského kroužku nedocházím, ale s vedením jsem spokojená. Vzhledem k tomu, že mají dobré výsledky, tak je to museli nějak naučit.

Shrnutí:

Rodiče jsou po odborné stránce s vedením hasičského kroužku spokojeni. Oceňují, že si vedoucí pracovníci dokážou s dětmi poradit, i když to při tak velkém počtu není jednoduché. Vyzvedávají zejména to, že děti dosahují při soutěžích dobrých výsledků.

5.4 Závěry a doporučení pro praxi

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, jak jsou klienti konkrétního sdružení spokojeni s nabídkou volnočasových aktivit, které toto sdružení nabízí. Dílčími cíli bylo:

- zjistit, zda zájmové zaměření dětí souvisí se vstupem do tohoto sdružení,
- zjistit, jakým způsobem probíhá naplnění zájmového zaměření dětí s aktivitami ve sdružení,
- zjistit, zda je pro děti smysluplné trávit svůj volný čas v tomto sdružení,
- zjistit, zda vedoucí pracovníci splňují po odborné stránce požadavky rodičů.

Shrnutí k cílům:

Souvisí zájmové zaměření dětí se vstupem do hasičského kroužku?

Přímou souvislost zájmového zaměření dětí se vstupem do hasičského sdružení se nepodařilo prokázat. Nejvíce dětí totiž shodně uvádí, že svůj volný čas nejraději tráví u počítače. Určitá spojitost by se dala nalézt v odpovědích některých dětí, které uvedly, že rády tráví čas venku ve spojení s aktivním pohybem, příp. s kamarády. V hasičském kroužku probíhají tréninky a soutěže taktéž venku. Klubovna se využívá pouze za nepříznivého počasí a v zimním období k výuce znalostí např. ze zdravotní, požární a jiné, které jsou třeba znát při závodech požární všestrannosti. S ohledem na psychické potřeby dětí v tomto věkovém období bych viděla jako hlavní motiv ke vstupu do tohoto sdružení zejména potřebu se sdružovat se svými vrstevníky, trávit čas s ostatními, mít s nimi společné zážitky.

Jakým způsobem probíhá naplnění zájmového zaměření dětí s aktivitami ve sdružení?

Naplnění zájmového zaměření dětí s aktivitami ve sdružení se z výpovědí nepodařilo zjistit. I když bylo položeno několik doplňujících otázek k nalezení odpovědi na tuto výzkumnou otázku, děti na ně nedokázaly odpovědět. Všechny shodně uvedly, že se jim čas strávený v kroužku líbí, ale vlastně pořádně neví, proč. Pouze jedna z dívek odpověděla, že

ji baví soutěžit. Díky tomuto sdružení taktéž mohou některé děti dosáhnout při soutěžích velmi dobrých výsledků, aniž by měly vrozené nějaké konkrétní nadání.

Je pro děti smysluplné trávit svůj volný čas v tomto sdružení?

Všechny děti shodně uvedly, že do hasičského kroužku dochází rády a aktivity v něm vykonávané je baví. Lze tudíž konstatovat, že trávení volného času je pro děti v tomto sdružení smysluplné.

Splňují vedoucí pracovníci po odborné stránce požadavky rodičů?

Rodiče shodně uvedli, že s prací vedoucích pracovníků jsou spokojeni. Děti se do tohoto kroužku těší, v soutěžích dosahují dobrých výsledků. Rodiče oceňují rovněž i to, že si vedoucí pracovníci dokáží poradit i s tak velkým počtem dětí.

Závěrečné shrnutí:

Cíle práce se podařilo splnit pouze částečně. Bylo zjištěno, že děti se věnují především organizovaným aktivitám. Pokud nemají nějaký kroužek, tráví většinu svého volného času u počítače. Motivaci dětí ke vstupu do sdružení zvoleného pro výzkum lze spíše spatřovat ve zvědavosti, neboť aktivity v něm vykonávané jsou typické pouze pro toto sdružení (např. požární útok), případně v psychických potřebách charakteristických pro toto věkové období než v zájmovém zaměření dětí. Vzhledem k rozsahu, ve kterém byl výzkum proveden, nelze výsledky zobecnit a považovat za vypovídající. Pokud bychom chtěli dospět k vypovídajícím výsledkům, bylo by třeba provést výzkum s větším počtem dětí všech věkových kategorií.

Děti do sdružení chodí rády, všechny shodně uvedly, že si přály tento kroužek navštěvovat samy, nejednalo se o vůli rodičů. Rodiče je v návštěvě kroužku podporují. Nabízené aktivity se dětem líbí. Každé z dětí má možnost dosáhnout alespoň v některé disciplíně dobrých výsledků, neboť tyto jsou zaměřené mnohostranně. Při některých činnostech jsou třeba znalosti, u jiných se naopak uplatňují zejména sportovní vlohy, případně zručnost.

Činnost sdružení probíhá dle sdělení rodičů na úrovni, s prací vedoucích pracovníků jsou spokojeni. Děti se do kroužku těší. V soutěžích se sdruženími z jiných obcí dosahují dobrých výsledků, které mohou sloužit jako motivace k tomu, aby do tohoto kroužku pravidelně docházely a neustále zlepšovaly svoje výkony. V tomto směru se potvrdilo, že u vedoucích pracovníků není důležité jejich vzdělání, ale to, jak si s dětmi rozumí a dokáží je vést tak, aby tyto dosahovaly dobrých výsledků. Po odborné stránce musí vedoucí pracovníci absolvovat školení, které je zakončeno zkouškou a pravidelně absolvovat vzdělávací kurzy.

Pro praxi mě v rámci činnosti tohoto konkrétního sdružení žádné kroky ke zlepšení nenapadají, neboť jak rodiče i děti jsou s aktivitami i vedoucími pracovníky spokojeni. Žádný z respondentů nevypověděl žádnou negativní informaci. Činnost tohoto sdružení má celorepublikový charakter a hlavní aktivity v něm vykonávané i pravidla soutěží jsou upraveny směrnicemi, které musí být v každém sdružení dodržovány. To, zda děti bude bavit toto sdružení navštěvovat, záleží zejména na osobním přístupu vedoucích pracovníků. Co se volného času dětí týče ale jasně vyplývá, že v malých obcích je problém s nabídkou pohybových, příp. sportovních kroužků pro dívky. Dvě ze tří respondentek shodně uvedly, že navštěvují sportovní kroužek s chlapci, byť by si obě přály docházet do tanečního kroužku. Návštěvu sportovních kroužků přitom podporují i rodiče dětí. Sportovní aktivity pořádané jak školou, tak tělovýchovným sdružením jsou určeny spíše pro chlapce. Zejména v malých obcích, kde jsou obecně menší možnosti trávení volného času, by byla vhodná větší spolupráce rodičů se školou a organizacemi, které se zabývají činností dětí a mládeže ve volném čase. Měla by být vyvíjena větší snaha jak ze strany rodičů, tak ale i ze strany organizací o zavedení kroužků, o které má zájem většina skupina dětí.

ZÁVĚR

Pojem volný čas se stal v posledních desetiletích doslova fenoménem. Výzkumy v této oblasti byl prokázán vliv volného času na pocit osobního štěstí v životě jedince. Volný čas již neslouží pouze k odpočinku, ale též k rozvíjení osobnosti člověka, jeho potřebě se realizovat. Záleží na každém jedinci, jak svůj volný čas využije. Zejména u dětí je třeba volný čas vyplnit smysluplně, aby se u nich nedostavoval pocit nudy a sloužil tak i jako prevence chování škodlivého pro společnost.

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jaký význam přikládají návštěvníci trávení volného času v konkrétním sdružení v obci Milešovice. U dětí se tento význam nepodařilo přímo prokázat, nicméně do tohoto kroužku se těší a aktivity v něm vykonávané je baví. Z výpovědí rodičů vyplývá, že jsou rádi, když děti tráví svůj volný čas pohybem či smysluplnou činností a podporují je v návštěvě kroužků. Dá se říci, že děti jsou spokojeny s trávením svého volného času a baví je i činnosti v něm vykonávané. Náplní jejich volného času dětí je především zájmová činnost. Oblasti, které děti zajímají, jsou různé.

Výzkumem bylo též zjištěno, že děti tráví svůj volný čas nejvíce u počítače, televizi zmiňuje pouze jeden rodič. V tomto ohledu je možný slábnoucí vliv televize při trávení volného času, nebo se naopak stala takovou samozřejmostí, že o ní jako o možnosti trávení volného času není třeba hovořit. I přes preferenci počítače mají děti o docházku do kroužků zájem, velké oblibě se těší zejména sportovní kroužky a kroužky hudební. Zejména v malých obcích je ale nabídka organizovaných činností velmi omezená. Ve sféře volného času jsou bohužel zájmy, kterým se chtěly některé děti věnovat, ale nemají k nim příležitost. Výzkum taktéž prokázal, že u vedoucích pracovníků není důležité vzdělání, ale spíše jejich schopnost zaujmout a dětem rozumět, aby tyto do kroužku chodily rády.

Pro děti je důležité si své získané dovednosti porovnat s ostatními vrstevníky při soutěžích, motivuje je to ke snaze svůj výkon neustále zlepšovat, aby dosáhly lepších výsledků. Díky soutěžím mohou rovněž ukázat svým nejbližším, jaké dovednosti se jim návštěvou kroužku podařilo osvojit.

Pro praxi vyplývá, že je třeba podporovat i ty kroužky, které na první pohled přímo nesouvisí se zájmovým zaměřením dětí a mládeže. Z provedeného výzkumu vyplývá, že i tyto se při dobrém vedení vedoucích pracovníků mohou těšit velké oblibě a dokáží dát dětem smysluplné trávení jejich volného času a možnost naučit se novým činnostem.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Zákony:

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání

Zákon č. 76/1978 Sb. o školských zařízeních

Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník

Monografické publikace:

BLÁHA, Václav. *Volný čas, výchova a sociální formování žáků základní školy v době mimo vyučování (teorie volného času dětí a její uplatnění v pojetí komunistické výchovy žáků základních škol v době mimo vyučování)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 139.

BLÁHA, Václav; ACH, Jiří; MUSIL, Josef. *Necháme děti na ulici?* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968, s. 99.

BOUKAL, Petr, a kol. *Ekonomika a financování neziskových organizací*. Praha: Oeconomica, 2007, s. 110. ISBN 978-80-245-1293-8.

ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993, s. 415. ISBN 80-7066-534-3.

DOŇKOVÁ, Olga a NOVOTNÝ, Jan Sebastian. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogy*. Brno: Institut mezioborových studií, 2009, s. 140.

DUFFKOVÁ, Jana a kol. *Sociologie životního stylu*. Praha, 2007, s. 125. ISBN 978-80-7251-266-9.

FILIPCOVÁ, Blanka a kol. *Volný čas a kultura v průmyslovém městě*. Praha: Ústav pro kulturně výchovnou činnost v Praze, 1974, s. 124.

HÁJEK, Bedřich; HOFBAUER, Břetislav; PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 240. ISBN 978-80-7367-473-1.

HÁJEK, Bedřich, PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Školní družina*. Praha: Portál, 2011, s. 152. ISBN 978-80-7367-900-2.

HAVLÍK, Radomír a KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2011, s. 176. ISBN 978-80-262-0042-0.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004, s. 176. ISBN 80-7178-927-5.

JANIŠ, Kamil a LOUDOVÁ, Irena. *Vybraná témata z teorie výchovy (studijní opora)*. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2012, s. 162. ISBN 978-80-7435-222-5.

JŮVA, Vladimír a JŮVA, Vladimír. *Úvod do pedagogiky*. Brno: Paido, 1997, s. 108. ISBN 80-85931-39-7.

KAPLÁNEK, Michal. *Nauka o volném čase*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2011. [online]. [cit. 2014-15-01]. Dostupné z: <http://www.tf.jcu.cz/getfile/5e7b64ea47c571e2>

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, s. 216. ISBN 978-80-7367-383-3.

LOKAJÍČKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické problémy volného času*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta v Hradci Králové, 1974, s. 158.

MAJDÚCHOVÁ, Helena. *Neziskové organizácie*. Bratislava: EKONÓM, 2001, s. 180. ISBN 80-225-1468-3.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006, s. 332. ISBN 80-247-1362-4.

NEŠPOROVÁ, Olga a SVOBODOVÁ, Kamila. *Nestátní sféra v oblasti podpory rodin a služeb pro rodiny*. Praha: VÚPSV, 2006, s. 59. ISBN 80-87007-30-1.

PÁCL, Pavel. *Sociální a sociologické koncepce práce a volného času*. Brno: Rektorát UJEP Brno, 1978, s. 122.

PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002, s. 231. ISBN 80-7178-711-6.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009, s. 400. ISBN 978-80-7367-647-6.

PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Praha: Portál, 2009, s. 272. ISBN 978-80-7367-567-7.

PŘADKA, Milan. *Kapitoly z dějin volného času*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 93. ISBN 80-210-2033-4.

REKTOŘÍK, Jaroslav. *Ekonomika a řízení neziskových organizací*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 128. ISBN 80-210-1810-0.

REKTOŘÍK, Jaroslav a kol. *Organizace neziskového sektoru*. Praha: EKOPRESS, 2007, s. 187. ISBN 978-80-86929-25-5.

SCHEL, Jaromír. *Mládež ve volném čase*. Praha: Práce, 1975, s. 70.

SPOUSTA, Vladimír. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 37. ISBN 80-210-1274-9.

SPOUSTA, Vladimír. *Metody a formy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 82. ISBN 80-210-1275-7.

SPOUSTA, Vladimír et al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 183. ISBN 80-210-1007-X.

STOJAN, Mojmír. *Základní pedagogické kategorie*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 61. ISBN 80-210-1964-6.

ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009, s. 208. ISBN 978-80-7367-551-6.

ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĎOVÁ, Klára. *Učební materiály pro kvalitativní výzkum v pedagogice*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 175. ISBN 978-80-210-4359-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2008, s. 467. ISBN 978-80-246-0956-0.

VÁŽANSKÝ, Mojmír. *Volný čas a pedagogika zážitku*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 64. ISBN 80-210-0428-2.

VÁŽANSKÝ, Mojmír a SMÉKAL, Vladimír. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995, s. 176. ISBN 80-901737-9-9.

VESELÁ, Jana. *Základy sociologie volného času*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999, s. 80. ISBN 80-7194-187-5.

ZICH, František. *Co s volným časem?*. Praha: PRESSFOTO, 1978, s. 166.

Příspěvky ve sborníku:

Definice neziskového sektoru – Sborník příspěvků z internetové diskuse CVNS. Brno: Centrum pro výzkum neziskového sektoru, 2005, s. 52. ISBN 80-239-4057-0.

Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání. Praha: Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, 2009, s. 110. ISBN 978-80-86784-77-9.

Sborník ze semináře nestátních neziskových organizací Praha, 30. 4.1997. Praha: NADĚJE, 1997, s. 43. ISBN 80-902292-2-0.

Servisní nestátní neziskové organizace. Attavena, o.p.s., 2005, s. 72. ISBN 80-86778-09-6.

Internetové zdroje:

Doporučení Rady ze dne 20. prosince 2012 o uznávání neformálního a informálního učení. Úřední věstník Evropské unie. [online]. [cit. 2014-25-02]. Dostupné z: <http://www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:398:0001:0005:CS:PDF>.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, Bilá kniha. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]. MSMT. [cit. 2014-14-02]. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>.

Neformální vzdělávání. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]. MSMT, [cit. 2014-25-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/neformalni-vzdelavani-1>.

Rada vlády pro nestátní neziskové organizace. Vláda České republiky. [online]. [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/zakladni-informace-767>.

Směrnice činnosti s kolektivy mladých hasičů. Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska. [online]. [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: <http://www.dh.cz/dokumenty/mladez/ostatni/smernice-cinnosti-2012.pdf>

Směrnice pro činnost dorostu SH ČMS. Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska. [online]. [cit. 2014-12-03]. Dostupné z http://www.dh.cz/dokumenty/souteze/mladez/smernice_pro_cinnost_dorostu_2007.pdf

Úmluva o právech dítěte. Zprávy: plnění mezinárodních úmluv. [online]. [cit. 2014-08-01]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656>.

Zájmové vzdělávání. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. [online]. MSMT. [cit. 2014-25-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/zajmove-vzdelavani-1>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Aj. A jiná, a jiné, a jiní

Apod. A podobně

Atd. A tak dále

Např. Například

Popř. Popřípadě

Příp. Případně

Resp. Respektive

Sb. Sbírka

Tj. To je

Tzn. To znamená

Tzv. Tak zvaný

Ust. Ustanovení

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI: Fotogalerie

Příloha PII: Grafické značky požární techniky a technických prostředků PO

PŘÍLOHA P I: FOTOGALERIE

Ukázka disciplín při soutěžích hasičského sdružení:

Závod požárnické všestrannosti



Štafeta 4x100 metrů s překážkami



Požární útok



PŘÍLOHA P II: GRAFICKÉ ZNAČKY POŽÁRNÍ TECHNIKY A TECHNICKÝCH PROSTŘEDKŮ POŽÁRNÍ OCHRANY

Grafické značky požární techniky a technických prostředků PO

PROSTŘEDEK	ZNAČKA	PROSTŘEDEK	ZNAČKA
Ejektor ležatý		Nádoba (kanystr) na pěnidlo	
Ejektor stojatý		Přenosný hadicový naviják	
Hydrantový nástavec		Záchranné lano	
Hydrantový klíč		Hadicový držák - „vazák“ (na hadici „C“)	
Sací koš		Pracovní lana - záchytné lano - ventlové lano	
Sběrač		Hadicový můstek (přejezdový)	
Hadicový rozdělovač		Hadice B-C rozvinutá	
Přiměšovač		Pěnotvorná proudnice na střední pěnu	
Savička D k přiměšovači		Plovoucí motorová stříkačka	
Hadice v kotouči C, B		Sací požární hadice	
Plnoproudá proudnice		Přetlakový ventil	
Clonová proudnice		Ruční stříkačka	
Hákový žebřík		Přenosný agregát, např. požární stříkačka	
Nastavovací žebřík		Požární přívěs, např. osvětlovací	
Přenosný hasicí přístroj		Požární automobil, např. CAS 25	